

LA CATEDRAL DEL MAR

La Catedral del Mar

TREBALL DE RECERCA

ÍNDEX DEL TREBALL

INTRODUCCIÓ	P.6
OBJECTIUS	P.6
METODOLOGIA	P.7
COS DEL TREBALL	P.8
<u>1. Context històric</u>	P.8
1.1 Alta Edat Mitjana	P.8
<u>A. Context polític i social a Europa</u>	P.8
A.1 Carlemany i l'Imperi Franc	P.8
A.2 Invasions del territori	P.9
A.2.1 Víkings: "El terror del nord"	P.9
A.3 Feudalisme	P.10
A.4 Fenomen urbà i organització en estaments	P.11
<u>B. Context polític i social a Catalunya</u>	P.14
B.1 Origen de Catalunya: La Corona d'Aragó	P.14
B.2 Divisió entre Catalunya Vella i Catalunya Nova	P.15
B.3 Jaume I, el Conqueridor	P.16
B.4 Nou Sistema Polític	P.20
<u>C. Context cultural</u>	P.23
C.1 Religió	P.24
C.1.1 Regne absolut de la religió Cristiana	P.24
C.1.2 La importància del clergat. Els monestirs	P.26
C.1.3 Les croades	P.29
C.2 Art a la Alta Edat Mitjana: El Romànic	P.32
C.2.1 Pintura i Escultura	P.32
C.2.2 Arquitectura	P.34
1.2 Baixa Edat Mitjana	P.37

<u>A. Context polític i social a Europa</u>	P.37
A.1 Expansió europea	P.37
A.1.1 Creixement del comerç	P.37
A.1.2 Crisi al continent	P.38
A.1.2.1 Guerra dels Cent Anys	P.38
A.1.2.2 Fam i epidèmies	P.39
<u>B. Context polític i social a Catalunya</u>	P.40
B.1 Expansió	P.40
B.1.1 Aparició dels gremis	P.41
B.2 Crisi	P.43
B.2.1 Fam i Epidèmies	P.43
B.2.2 Crisi dinàstica	P.44
B.2.3 Guerra Civil i dels Remences	P.44
<u>2. Basílica de Santa Maria del Mar</u>	P.45
2.1 Context cultural artístic	P.45
<u>A. Successió del Romànic al Gòtic</u>	P.47
<u>B. Art Gòtic</u>	P.49
B.1 Arquitectura Gòtica	P.50
B.1.1 Arquitectura Religiosa	P.50
B.1.2 Arquitectura Civil	P.54
B.1.3 Arquitectura Gòtica arreu d'Europa	P.54
B.2 Pintura i escultura al Gòtic	P.56
2.2 Barcelona al S.XIV	P.58
<u>A. Barri de la Ribera i el Born</u>	P.58
2.3 Planificació	P.59
<u>A. La iniciativa</u>	P.59

2.4 Construcció	P.60
<u>A. Inici, transcurs de l'obra i finalització</u>	P.60
<u>B. Modificacions posteriors</u>	P.61
2.5 Edificació	P.61
<u>A. Exterior</u>	P.62
A.1 Façana occidental o principal	P.62
A.2 Façana del carrer de Santa Maria	P.63
A.3 Façana del carrer del Born	P.64
<u>B. Interior</u>	P.64
B.1 Planta	P.65
2.6 Post-construcció	P.66
<u>A. Basílica menor i Bé d'Interès Cultural</u>	P.66
2.7 Conflictes bèl·lics	P.67
<u>A. Guerra Civil Espanyola</u>	P.68
2.8 Restauracions	P.68
<u>A. Postguerra espanyola</u>	P.68
<u>B. Restauracions actuals</u>	P.68
<u>3."L'Església del Mar"</u>	P.69
3.1 La novel·la	P.69
3.2 L'autor	P.69
3.3 Paral·lelisme amb la realitat	P.70

4. Treball de Camp	P.73
4.1 Ruta literària: La Catedral del Mar	P.74
4.2 Visita a la Catedral i la Santa Maria del Pi	P.81
4.3 Visita a la Biblioteca Arús de Barcelona	P.82
4.4 Visita al MUHBA	P.83
4.5 Excursió al Barri Gòtic	P.86
4. 6 Entrevistes	P.88
<u>A. Eva Roca Montero</u>	P.88
<u>B. Vicente Moreno Cullell</u>	P.91
4.7 Document audiovisual	P.99
CONCLUSIONS	P.100
EXPERIÈNCIA PERSONAL I AGRAIMENTS	P.101
LLISTA DE REFERÈNCIA DE LES FOTOGRAFIES	P.103
BIBLIOGRAFIA	P.106

INTRODUCCIÓ

Quan em van preguntar sobre el tema del meu Treball de Recerca, no ho vaig dubtar ni un moment. Havíem d'escollir un tema amb el qual ens sentíssim còmodes i no ens importés treballar, així que vaig decidir unir tres de les meves passions: la història, la lectura i l'art. Quina millor manera que parlant d'un símbol tant important com és Santa Maria del Mar? En aquest treball, m'he proposat dedicar-li un merescut homenatge, i espero que qualsevol que el llegeixi, sigui capaç de valorar la seva importància tal i com jo ho he fet durant la elaboració d'aquest document.

Però com que ja hi ha suficient text al llarg d'aquest treball, m'ha agradat realitzar una introducció molt més dinàmica. Adjunt a aquest document, trobareu un vídeo introductor que ajuda a situar-se en una època llunyana a la nostra, però la qual ens ha deixat un patrimoni molt més important del que molts pensen.

OBJECTIUS

1. Conèixer els aspectes generals del estil Gòtic.
2. Diferenciar els diferents estils arquitectònics del Gòtic a diferents països europeus.
3. Analitzar el context històric de la Barcelona del s. XIV.
4. Investigar sobre la possible contribució del poble a la construcció de la Basílica.
5. Conèixer les possibles dificultats patides durant la construcció del temple.
6. Analitzar els trets característics de la arquitectura exterior i interior de la edificació.
7. Contrastar els canvis patits durant les nombroses restauracions de la Catedral.
8. Demostrar la importància de la Basílica de Santa Maria del Mar dins el gòtic català.
9. Estudiar el paral·lelisme entre la novel·la de "La Església del Mar" i la realitat.
10. Realitzar un document audiovisual on es pugui resumir de manera concisa i entenedora els conceptes principals apresos durant el treball.

METODOLOGIA

Abans de tot, m'agradaria concretar de què tracta el meu treball: és un estudi d'investigació sobre el temple de Santa Maria del Mar de Barcelona, i per extensió, sobre l'art Gòtic que va tenir lloc a la ciutat comtal durant el s.XIV. Per treballar sobre el tema, m'he centrat en dues vessants principals: la vessant històrica (he elaborat un extens context històric sobre el què va passar just abans i durant la construcció de la Basílica) i la vessant artística: un estudi sobre les influències artístiques de l'edifici, un estudi bàsic de l'arquitectura de l'Església i un resum dels incidents i posteriors restauracions que ha patit el temple al llarg de la història. Tenint en compte aquestes dues influències, les he relacionat per tal de que es pugui entendre perfectament què va portar a construir aquest temple i com es va fer exactament.

Per altra banda, seria injust no mencionar la novel·la que em va portar a fer el Treball de Recerca sobre aquest tema: *L'Església del Mar*, d'Ildefonso Falcones. Es mostrarà una comparativa sobre la realitat i la novel·la, sobre el que és verídic i el que no. Tenint en compte sempre que es tracta d'un relat fictici, es poden trobar molts paral·lelismes amb la vida real de l'època a la ciutat que he intentat descobrir i analitzar.

I com a Treball de Camp, hi ha diferents 'pràctiques' que he realitzat al llarg del procés d'elaboració d'aquest treball relacionades amb tot el mencionat anteriorment: he realitzat una ruta literària guiada sobre la novel·la ja mencionada, *L'Església del Mar*, pels principals escenaris que es mencionen al llibre. He realitzat bastants visites pel meu compte a les esglésies de Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi i a la Catedral de Barcelona. També he fet entrevistes a persones especialitzades en la història i arquitectura de la Barcelona del s.XIV i, per acabar, he elaborat un document audiovisual sobre la meva experiència realitzant aquest Treball de Recerca.

COS DEL TREBALL

1.CONTEXT HISTÒRIC

Per parlar del Gòtic, primer de tot l'hem de situar a l'espai i al temps; comprendre què va portar als artistes a canviar radicalment d'estil artístic, saber de quin corrent prové l'art gòtic i cap a quin va desembocar. Així que, per parlar del Gòtic, hem de parlar de la Edat Mitjana.

La Edat Mitjana va ser un període històric que va tenir lloc a l'Europa Occidental entre el 476 dC. (coincidint amb la caiguda de l'Imperi Romà) i el 1492 (descobriments del continent americà). Es pot dividir en dues etapes: la Alta Edat Mitjana (476 - 1300 dC), caracteritzada pel feudalisme, la divisió de la població per estaments i pel creixement de les ciutats, però en quant a l'art, cal destacar el Romànic, del qual parlarem més endavant; i la Baixa Edat Mitjana (1300 - 1492 dC), on destaca la llarga època de depressió i crisi viscuda a la Europa Occidental durant gairebé dos segles. És en aquesta segona etapa on el Gòtic comença i arriba a la seva major esplendor.

Però per entendre l'art s'ha d'entendre a l'artista, situar-nos a la seva època i tractar de comprendre les causes que van portar a fer les seves obres. Endinsem-nos en la Edat Mitjana.

1.1 ALTA EDAT MITJANA (476 - 1100 dC)

A. CONTEXT POLÍTIC I SOCIAL

Ens situem en el temps: l'Imperi Romà, el qual havia regnat el món Occidental durant gairebé cinc segles (27 aC - 476 dC), està en plena decadència. Tot el sistema polític patí un canvi radical, sent aquesta una de les principals causes del canvi de etapa històrica (Edat Antiga a Edat Mitjana). La Europa romana i imperial passà a la divisió de regnes, al absolutisme i al feudalisme.

A.1 Carlemany i l'Imperi Franc

Per parlar de la Alta Edat Mitjana, hem de parlar de Carlemany, el qual es va convertir en poc temps en rei del regne franc (el més extens de l' Europa medieval) i posteriorment va ser nomenat emperador (any 800) de l'Imperi del mateix nom. No obstant, aquest imperi no va durar més de catorze anys (l'Imperi acaba amb la mort del propi Carlemany), i amb la seva caiguda acaba el curt període de unitat política europea de l'època medieval.

A.2 Invasions del territori

Un canvi destacable entre l'Imperi Romà i els primers segles de l'era medieval van ser les invasions de dos grans poblat del món Occidental: els víkings i els musulmans. Els primers van aconseguir grans conquestes a la Europa Nòrdica, en canvi, els musulmans ho van fer des del sud del continent.

A.2.1 Víkings: “el terror del Nord”



Imatge 1. Típic guerrer víking.

Durant els primers segles de l'Alta Edat Mitjana, probablement el poblat escandinau més popular de tots els temps, els víkings, van conquerir gran part del nord d'Europa. Les seves primeres conquestes van ser diversos monestirs de la costa anglesa (finals del s.XVIII) que els proporcionaven refugi i riqueses (que exportaven al seu poblat). L'any 799 van arribar, per primer cop, a la costa francesa (més concretament, a Bretanya), i en només 21 anys, aconseguen arribar al cor del país, a través d'un atac mitjançant el riu Sena. Amb el pas dels anys, van anar expandint-se d'una manera sobtadament ràpida per tot el continent europeu: van arribar a dominar Anglaterra, Irlanda, Islàndia o l'actual Normandia i fins i tot van arribar a saquejar la ciutat de Sevilla en dues ocasions (844 i 859), que es troba a l'altra punta del continent. No obstant, no van ser uns invasors que imposaren les seves costums, tot el contrari, els conqueridors van acabar adoptant la religió cristiana i l'idioma dels pobles conquerits. Poc a poc, no obstant, van anar perdent poder i territori l'any 1100, que casualment és l'any que Suècia també es converteix al cristianisme, acaba la denominada “Era dels

Víkingos". Però són gairebé quatre segles d'influències que tindran cert protagonisme també en l'àmbit de l'art.

A.3 Feudalisme

Ara que ja hem parlat de com el territori europeu va ser unit, posteriorment dividit, conquerit i reconquerit, podem entendre millor el sistema jeràrquic de poder que va predominar durant tota la Edat Mitjana a gran part del territori europeu: el feudalisme.

Posem-nos en situació: Europa ja no està unificada (a excepció de l'Imperi Germànic, el qual va unificar el centre de Europa, però no va arribar a les dimensions i a la repercussió del franc) , ni per cap invasor ni per cap emperador; està dividida en diversos regnes amb els seus corresponents reis medievals. No obstant, aquests reis no podien controlar tot el seu territori per si mateixos, i van necessitar l'ajuda de certes persones de confiança i amb certa posició social que els ajudessin amb aquesta tasca; els que posteriorment serien els senyors feudals, els quals 'regnaven' sobre els feus, petites extensions de territori que el rei donava a aquests nobles o eclesiàstics, els quals, alhora, mantenien un pacte de vassallatge amb el rei.

El senyor feudal tenia pràcticament el poder absolut sobre el seu féu. Ell creava les lleis i jutjava a els delictes. Vivia gràcies als impostos que els pagesos estaven obligats a pagar-li. I com a cap, tenia a la seva disposició un exèrcit per poder atacar i ser defensat.

Aquesta situació política òbviament va influir també a l'economia: l'economia feudal era, com el sistema polític, totalment absolutista. En un principi, però, no tots els pagesos eren esclaus del senyor feudal, hi havia homes lliures i els anomenats serfs o remences, però la disminució de la població i de la producció va acabar provocant la desaparició total de la propietat privada i l'abolició de tots els drets dels pagesos. Com cabia esperar, això va provocar diversos conflictes entre la població i els senyors feudals, els quals es van veure cada cop més i més debilitats ja que, a part d'aquests conflictes que podien superar amb més o menys dificultats degut a l'existència del ja anomenat lleial exèrcit, les tècniques agràries de l'època (com el guaret) no produïen suficient menjar per abastir la població (fet que va provocar una crisi de subsistència), i per tant, ni molt menys es podia comerciar amb l'exterior. No obstant, no es pot negar que, tot i patir aquestes dificultats, va ser el sistema predominant a Europa durant l'Alta Edat Mitjana, i gran part de la Baixa, període on, com veurem més endavant, però, entra en decadència i finalment és substituït, de manera molt gradual (sobretot a Catalunya), pel capitalisme.

A.4 Fenomen urbà i organització en estaments

Les ciutats havien crescut, com era d'esperar, en punts estratègics en quant al comerç (tant terrestre i fluvial com marítim) i, per tant, amb una excel·lent comunicació amb l'exterior. L'expansió comercial va produir una gran crescuda de les ciutats, i una de les que més ho va fer va ser Barcelona (encara que molt per darrera d'altres potències europees com París o Gènova): apart d'un nucli central, la població de les ciutats europees va anar creixent durant els segles XIII i XIV de tal manera que es van haver de construir nous barris als afores, que van rebre el nom de burgs. Tal va ser el creixement que van patir aquestes ciutats que les muralles primitives van haver de ser substituïdes per unes altres que també poguessin protegir els burgs: eren construccions irregulars, tot el contrari de la planificació quadricular exacta que havia regit a ciutats com Barcelona fins aleshores.

Tot això pel que fa a la planificació urbanística, però en quant a la demografia, les ciutats europees també van patir un sobtat canvi: la població urbana va patir un augment desmesurat en molt poc temps, i això va portar a una inevitable conseqüència: la heterogeneïtat. Tots eren ciutadans, però es classificaven en diferents classes socials: des de mercaders i artesans dedicats al comerç (anomenats tots ells també burgesos, per ser els habitants dels ja mencionats burgs) fins a nobles, clergues o pagesos. Parlant de pagesos, pot sorgir la següent pregunta: *¿existia també el feudalisme a les ciutats?* No, les ciutats eren sinònim de llibertat: moltes estaven sota el domini de la monarquia, no dels senyors feudals i fins i tot algunes ciutats (concretament Frankfurt, Florència, Gènova, Lübeck i Venècia), anomenades Ciutats Estat, van resultar ser autèntiques repúbliques, independents del domini de cap monarca o noble.

No obstant, la societat de les ciutats no es salvava de la divisió en estaments: mecanisme que jerarquitzava la societat medieval des de l'inici de l'Edat Medieval. Aquesta divisió de la societat va ser formulada per l'Església, que defensava la següent teoria: "La societat humana, igualment que en qualsevol altre organisme, està configurada per una sèrie de parts cadascuna de les quals acompleixen una funció, sent totes elles igualment necessàries .

La societat es va dividir en tres ordres o estaments: el clergat o oratores, la noblesa o els bellatores i el tercer estament o laboratores. Exceptuant als clergues, es pertanyia a cada estament per naixement, és a dir, s'estava totalment lligat -per a bé o no- a cada estament. I es que no tots els ordres tenien els mateixos privilegis.

	Clergat, oratores (els que oren)
<p>gravaven a la societat feudal (actuant com senyors feudals, a tot els seus efectes)</p>	<p>Accés a grans càrrecs polítics</p> <p>Exempts de realitzar treballs manuals</p> <p>Exempts de pagar impostos</p>
	<p>La seva missió era ajudar a la societat a aconseguir la salvació espiritual, és a dir, la vida després de la mort.</p>
	<p>És l'únic estament al que no es pertany per naixement, no obstant, eren els nobles els que oferien als seus fills a l'Església</p>

LA CATEDRAL DEL MAR

Com podem observar, hi havia dos estaments clarament privilegiats envers a un clarament perjudicat. Als dos primers estaments hi pertanyia una part molt reduïda de la població (encara que també els hi interessava que així fos), ja que encara que en un principi gran part de la població tenia propietats i llibertat, la gran descentralització de poder que es vivia a Europa (degut a la existència del feudalisme) va incrementar la inseguretat (bandolerisme, conflictes armats entre comtes, etc.) i a canvi de protecció, van cedir la seva llibertat als estaments privilegiats. Era, sens dubte, un cicle sense fi que només beneficiava al clergat i a la noblesa.

B. CONTEXT POLÍTIC I SOCIAL A CATALUNYA

B.1 Origen de Catalunya: La Corona d'Aragó

Per parlar del naixement de la Corona d'Aragó ens hem de remuntar a l'any 1134, quan mor el rei d'Aragó Alfons I el Bataller, sense descendència i deixant el seu regne a ordres militars religiosos per tal d'obtenir de Déu la salvació de la seva ànima.

Aprofitant aquest buit de poder, Navarra es va independitzar d'Aragó i Alfons VII (rei de Castella) va envair Saragossa i el Vall de l'Ebre. Aquests fets van provocar que la noblesa aragonesa no seguís les indicacions del seu difunt rei i va elegir com a nou monarca un dels germans de Alfons I el Bataller, Ramir el Monjo, el qual no estava gens interessat en la política i en quant va poder va casar a la seva única filla, Peronella d'Aragó. Al final, l'home escollit per Peronella va ser Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona.

Taifa: Petits regnes en els quals es dividia el Califat de Còrdova (territori de la Península Ibèrica ocupat per musulmans durant l'Alta Edat Mitjana).

Dret consuetudinari: Conjunt de lleis que han estat assolides per tradició o costum. En aquest cas fa referència als també anomenats *Usatges*, que recollien els drets i obligacions de la població

Aquell matrimoni (que va tenir lloc al 1151), va donar lloc a la Corona d'Aragó, una unió dinàstica que no va representar cap altra tipus de fusió. Les tradicions, lleis i altres factors característics de cada zona es van conservar tant a Catalunya com a Aragó: l'únic factor que es compartia era el monarca, el comte-rei (ja que el que regnava a la Corona d'Aragó era alhora comte de Barcelona i rei d'Aragó). Aquesta unió va demostrar de manera rotunda el dit que diu "*la unió fa la força*", ja que va significar un reforçament polític i evitava qualsevol possible invasió per part de Castella.

B. 2 Divisió entre Catalunya Nova i Catalunya Vella

Els conceptes de Catalunya Nova i Vella van sorgir a meitats del Segle XIII per tal de distingir dels territoris conquerits per Ramon Berenguer IV durant el segle XII (al que corresponia a les antigues taifes de Lleida i Tortosa) i el territori que fins llavors era Catalunya pròpiament dita. Aquesta distinció va ser necessària ja que, entre altres moltes coses, l'aplicació del dret consuetudinari era diferent per ambdues zones, tal i com s'explicarà a continuació:

Degut a la necessitat de repoblar el territori conquerit (Catalunya Nova) amb població catalana, es va incentivar a la mateixa amb una sèrie de canvis en els Usatges per a la Catalunya Nova que distaven del gran arrelament al feudalisme que existia en els de la Catalunya Vella. Aquesta mesura, com era d'esperar, va ser un gran èxit.

En quant a com va quedar la geografia estructurada després d'aquests canvis, ens podem ajudar de la següent font gràfica, un mapa que reflecteix el territori català a finals del Segle XII:



Imatge 3. Mapa que mostra la divisió territorial entre Catalunya Vella i Catalunya Nova

Després de gairebé setanta anys de conquestes i reconquestes per part de Ramon Berenguer III i del seu fill Ramon Berenguer IV, finalment, i tal com hem dit, l'any 1154 el territori català queda establert de la següent manera: de les serres que separen la conca del riu Llobregat amb les del Anoia i Segre cap al Nord es trobaria la Catalunya Vella: territori encara molt arrelat al feudalisme i que tardaria molt més temps en canviar de situació. En canvi, cap al Sud es trobaria la Catalunya Nova: territori repoblat per catalans de la Vella que, ja de bon començament i de manera creixent, aniria

deixant enrere el sistema feudal. Com ja veurem més endavant, la única zona que deixarà de pertànyer a Catalunya respecte a l'actualitat és el Rosselló, però la resta romandrà fins els nostres dies.

B. 3 Jaume I, el Conqueridor

No es pot parlar de la Corona d'Aragó sense esmentar el que va ser, sense cap mena de dubte, el monarca més important d'aquella època. A continuació podreu gaudir d'un repàs per la seva apassionant vida que va deixar a Catalunya i a la Corona d'Aragó com a una de les principals potències europees (i per tant, en aquell temps, del món).



Imatge 4. Retrat del monarca Jaume I

Jaume I -Imatge 82- (Montpellier, 1208) va viure una infància diferent a la de qualsevol altre monarca de l'època. Va viure allunyat de la figura del seu pare (Pere el Catòlic) però recolzat totalment per la seva mare (Maria de Montpellier), que considerava que allò seria el millor pel seu fill (ja que el rei només es centrava en les glòries militars i no pas en els assumptes familiars). No obstant, quan Jaume només tenia tres anys, el rei Pere el va atorgar a Simó de Montfort en una estratagema política.

La mort del rei Pere l'any 1213, però, va complicar les coses. La Corona d'Aragó estava sense rei ni hereu (ja que l'únic hereu es trobava a mans de Montfort a Carcassona), així que es va necessitar ajuda superior. El papa Innocenci II va ordenar a Pere de Benevento que alliberés al nen i el portés a Catalunya, on els seus súbdits. Un cop allà, i fins als nou anys d'edat (edat determinada per Maria de Montpellier) seria educat pels cavallers templers amb l'objectiu de convertir-lo en el millor rei possible. Mentrestant, la regència va ser portada pel seu besoncle l'Infant Sanç. Aquests anys de regència i d'impossibilitat de regnar de Jaume (degut a la seva minoria d'edat) va ser aprofitada per la noblesa, d'una manera poc ortodoxa i indisciplinada els seus drets feudals.

L'any 1220, quan Jaume només tenia tretze anys, va ser casat amb Elionor de Castella, amb qui poc després tindria al primogènit, Alfons. L'any 1225, però, Jaume i Elionor van ser segrestats com a presoners dels nobles aragonesos. Els nobles catalans, però, no van tardar en alliberar al seu rei (només a ell), i el van portar a Catalunya. Un cop va tocar terres catalanes, Jaume va posar fi a la regència. Començava el regnat del Conqueridor.

Els primers anys com a rei van ser difícils. Va patir moltes revoltes nobiliàries que no van acabar fins l'any 1227, on després de acabar amb un intent de sublevació aragonesa, va poder imposar el seu poder com a monarca.

Però centrem-nos en l'important: el nom de Conqueridor no li venia precisament per el gran nombre d'amants que va tenir al llarg de la seva vida, sinó per les grans incorporacions territorials a la Corona d'Aragó que va aconseguir durant el seu regnat. La primera conquesta, però, sí que té a veure amb l'àmbit amorós: un cop va aconseguir la separació canònica amb Elionor (al·legant vincles de parentiu), Jaume, intel·ligentment, va fer un *pacte de concubinatge* amb Aurembiaix d'Urgell, l'hereva del comtat amb el mateix nom. El pacte era el següent: si Aurembiaix moria sense descendència (tal i com va passar), l' Urgell passaria a mans de Jaume I.

Pacte de concubinatge: Pràctica molt utilitzada a l'Edat Medieval que consistia en fer un acord que beneficiés a una o a les dues parts d'un matrimoni.

Aquell mateix any, el 1228, van començar els plans per conquerir l'illa de Mallorca. Sense el finançament de La Cort de Barcelona, Jaume no podria dur a terme dita conquesta, així que va haver de pactar amb els nobles de la ciutat comtal. Ells finançarien la expedició militar a canvi de que si l'illa fos conquerida, el territori s'hauria de repartir a parts iguals entre el monarca i els nobles.

L'any 1229 va començar l'expedició. En només tres mesos van conquerir la ciutat de Mallorca i en poc temps la resta de l'illa. Però els catalans no van tenir suficient. En sis anys van tenir sotmesa a Menorca (que va passar a ser tributària de la Corona d'Aragó) i van ocupar Eivissa, tenint així un domini total sobre les Balears.

Però, què va passar amb Mallorca? Tal i com s'havia pactat, es va repartir a parts iguals entre el rei i la societat alta de Catalunya. La ciutat de Mallorca va passar a ser part del rei i la zona rural mallorquina es va distribuir entre tots els magnats catalans. L'illa va ser repoblada per habitants de la Catalunya Vella i de la costa catalana. Els musulmans que van sobreviure van poder viure amb gairebé total tolerància, excepte els que van oposar resistència, que van ser tornats esclaus.

Tant Mallorca, Menorca i Eivissa van esdevenir territori autònom, però formant part de la Corona d'Aragó (tal com passava amb Catalunya i Aragó, hi havia unió dins la diversitat).

Després d'aquell extraordinari èxit a les Illes Balears, les prioritats del monarca van canviar: ja no li importava tant conquerir l'Occitània, sinó que es volia dirigir cap a direcció contrària, cap a València. Dit i fet, a partir del 1232 i fins el 1245 es van dur a terme tres campanyes per la conquesta de la taifa (territori musulmà) que fins aleshores era València. Al principi va ser una conquesta lenta de vil·les i petites ciutats, i no va ser fins a l'any 1238 que va conquerir la ciutat de València. Des d'aleshores, però, va ser feina fàcil. No obstant, aquesta fita va causar recel a Castella, que no veia clar com quedarien afectats els seus interessos davant aquesta conquesta, i va forçar la signatura d'un nou acord, el Tractat d'Almirra, amb el monarca català, on quedaria clar a quin regne corresponia cada part del territori valencià. Aquest tractat va limitar l'expansió de les tropes catalanes cap al sud-oest, així que no va tenir altre opció que prosseguir cap a Múrcia, darrera conquesta d'aquella expedició, i que Jaume, seguint el tracte establert, va donar al seu gendre Alfons X.

Però els castellans no van poder impedir que gran part de València passés a formar part de la Corona d'Aragó. En quant a la demografia, una gran part de la població va seguir sent musulmana a l'interior i al sud. La noblesa aragonesa va ocupar també zones de l'interior i catalans sota jurisdicció real ocuparien la ciutat de València i el litoral. Aquesta dualitat aragonesa-catalana provocaria en el futur tensions pel control del nou Regne de València.



Imatge 5. Mapa explicatiu sobre les conquestes en el regnat de Jaume I

Però cap al nord les coses anaven cada cop a pitjor, la Provença (terra que sempre havia estat disputada entre França i Catalunya) també es va escapar de les mans del monarca català amb la signatura del Tractat de Corbeil (1258), que atorgava aquella zona definitivament a França (a raó del matrimoni entre el monarca francès Sant Lluís IX i Margarida de Provença) a canvi de que dit país no utilitzés el seu poder com dinastia hereva de la carolíngia sobre els comtats catalans. Com a curiositat, la ciutat de Montpellier, en mig del llavors ja territori francès, lloc on va néixer Jaume I, va seguir estant sota mans catalanes. Aquell tracte, que en un principi podia semblar perjudicial pels catalans, va ser la declaració legal d'independència del regne francès.

El regnat de Jaume I va donar un gir de cent vuitanta graus. Les glòries passades van donar lloc a infinits obstacles com el fracàs a l'hora de promoure una croada a Terra Santa o d'intentar integrar Navarra a la Corona d'Aragó, les noves revoltes nobiliàries tant a Aragó com a Catalunya o els nombrosos intents d'insurrecció dels sarraïns valencians.

Va morir el 27 de juliol de 1276 al palau reial de València. El seu testament va ser repartit entre parts iguals entre dos dels seus fills (els únics que no eren bastards a l'hora de la seva mort), Pere i Jaume. A Pere, el més gran dels dos, va atorgar-li Catalunya, Aragó i València i a Jaume Mallorca, Cerdanya i Rosselló i la ciutat de Montpeller.

B.4 Nou Sistema Polític: Les Corts i la Diputació del General

Tornant al nucli de poder de Catalunya, Barcelona, ens disposem a analitzar l'important canvi polític (i origen de la nostra política actual) que es va experimentar a la Corona d'Aragó a finals de l'Alta Edat Mitjana: l'aparició de les Corts i la Diputació del General (més coneguda com la Generalitat).

Abans d'això, però, ens hem de remuntar a la divisió de la societat de la qual hem parlat anteriorment: estava dividida en tres estaments principals i ben diferenciats: l'estament de la Noblesa, l'estament religiós i el Tercer Estament (on pertanyia la resta –i gran majoria– de la població). En quant al poder, era absolutista, és a dir, el rei feia i desfeia al seu gust.

No obstant, i encara que alguna vegada s'havia cridat a la població per tal d'informar-la d'algun esdeveniment important, aquella situació va canviar l'any 1283, amb el rei Pere el Gran al poder que, degut a la pressió dels alts estaments, va convocar les anomenades *Primeres Corts Catalanes*, que convertiren aquestes reunions simplement informatives en el fonament del règim pactista que es va establir des d'aleshores, on dos dels tres estaments acordarien amb el rei les lleis futures.

Però no va ser tan senzill, aquest sistema pactista tenia les seves normes que per un costat seguia beneficiant enormement al monarca (però no de manera absoluta com abans) i per un altre deixaria molt de banda al Tercer Estament.

Per tant, es va acordar que l'Església, la noblesa i les autoritats de les diferents ciutats i pobles tindrien veu i vot en aquestes Corts: per fer-ho d'una manera justa i pràctica, s'enviava a les corts una reduïda representació de cada estament, els quals ara s'anomenaran braços de poder: tindrem, llavors unes corts compostes pel braç

eclesiàstic (l'alt clergat), el militar (noblesa) i el reial (autoritats i representants de les diferents ciutats i viles), apart de, per suposat, el rei. Tots ells conformaven el que es va anomenar Diputació del General o Generalitat de Catalunya.

En quant al poder, aquest distava una mica del que podem trobar avui dia en qualsevol assemblea política i democràtica. Petites normatives o privilegis podien ser promulgats pel rei sense necessitat de convocar Corts, però s'havia d'informar d'aquests canvis legislatius a la següent convocatòria. Però, com es convocava a la Diputació del General? Només ho podia fer el monarca (això sí, en qualsevol ciutat de Catalunya) i havien d'estar presidides per ell mateix.

Es pot pensar que aquí s'acaba la complicació. Que un cop convocades, braços i rei decidien de manera democràtica i en igualtat de drets i condicions les noves legislacions, però com tot en aquella època, aquell vot tenia un preu, per ambdues parts (*trobaran una taula a la pàgina posterior*):

REI	BRAÇOS DE PODER (ECLESIÀSTIC, MILITAR I REIAL)
<p>Drets: - Poder posar en pràctica petites normatives o lleis (això sí, rendint comptes a la Generalitat)</p> <ul style="list-style-type: none">- Tenir llibertat a l'hora de convocar les Corts.- Òbviament, tenir important veu i vot a l'hora d'acordar una nova legislació.	<p>Drets: - Tenir veu i vot a Les Corts, i per tant, sobre les noves legislacions (un dret que sobresurt respecte als altres degut a que acaba amb l'absolutisme monàrquic)</p> <ul style="list-style-type: none">- Poder queixar-se al monarca sobre la seva actuació tenint assegurada la resolució de la queixa (<i>Greuges</i>).
Obligacions: (beneficia als Braços):	Obligacions (beneficia al Rei): La

El rei, a canvi dels beneficis – principalment econòmics- que obtindrà dels braços, haurà d’escoltar les queixes –també anomenades greuges- que tindrà la població sobre la seva actuació al poder.

població representada a Les Corts, no obstant, només podria seguir sent-ho si ajudava econòmicament a la monarquia de la següent manera: Realitzant els coneguts com “donatius al rei” (ajuda econòmica per part de la població per dur a terme campanyes militars) i a través de la obligació d’aprovar les legislacions d’impostos generals, que ells mateixos després haurien de pagar.

I centrant-nos en les lleis, hi havia de dos tipus, segons el seu origen:

- Els “Capítols de Cort” eren les lleis que s’aproven a partir de la petició dels braços.
- Les “Constitucions” eren les quals s’aproven des de la proposta del monarca.



Imatge 6. 1495. Quadre que representa unes Corts Catalanes

Tal com podem observar, l'únic desfavorit d'aquest sistema era, com sempre, el Tercer Estament, el majoritari en quant a població i el menys privilegiat.

Aquest sistema va continuar durant tota l'Edat Mitjana i part de l'Edat Moderna i fins la seva abolició (Decret de Nova Planta, 1705-06), va anar-se convertint en un sistema ferm i eficaç de govern a Catalunya (que no a tota la Corona d'Aragó, recordem que existia independència legislativa entre els territoris).

C. CONTEXT CULTURAL

L'Alta Edat Mitjana és l'època d'esplendor de la religió cristiana com a principal força religiosa al continent europeu. Aquest poder es traslladarà a tots els àmbits de la societat medieval, tal i com veurem a continuació. Com tot a la vida, aquest fet va comportar coses bones com de dolentes, però és innegable que molt del patrimoni històric que tenim avui dia és gràcies a aquest predomini. Comencem des del principi...

C.1 Religió

C.1.1 Regne absolut de la religió Cristiana: l'Església Medieval

Al moment de la caiguda de l'Imperi Romà, i gràcies a les donacions de monarques o nobles que volien arribar a la vida eterna, l'Església es va convertir en una de les principals potències de la nova època històrica, l'Edat Mitjana.

El clergat, que tal com hem vist era l'estament que representava a la població més relacionada amb l'Església catòlica en tot el continent europeu, està dividit en dos tipus: clergat secular i regular.

El clergat secular participava a la societat i no s'aïllava de la mateixa. El seu lloc representatiu era la parròquia. Cada diòcesi (controlades per bisbes) comprenia diverses parròquies (controlades per rectors). El papa era el bisbe de Roma i alhora era el que estava al capdamunt de la jerarquitzada societat clerical. No obstant, els bisbes també participaven a la hora de discutir aspectes importants (heretgies, per exemple), reunint-se amb el pontífex en els anomenats concilis.

Heretgia: Doctrina considerada contrària a la pauta dictada per l'Església Cristiana.

El clergat regular, en canvi, eren les persones que es retiraven de la vida mundana i vivien en comunitats. Era un grup de dones i homes per igual, no com en el clergat secular, on era una organització totalment masculina (ja que es pensava que la dona era incapaç de desenvolupar activitats intel·lectuals o espirituals). Parlarem més endavant de la seva organització en monestirs, però

clarament el monacat va ser una de les característiques que van facilitar la difusió del cristianisme a Europa, ja que va ser un estil de vida que va tenir bastant èxit durant l'Edat Mitjana (encara que de manera minoritària) i aviat van existir monestirs arreu de tot el continent.

Un altre aspecte important a esmentar és el conjunt de funcions que l'Església realitzava dins de la societat medieval. L'ensenyament (amb la creació d'Universitats), la cura dels malalts (amb la creació d'hospitals), l'atenció als pobres i a persones sense mitjà de subsistència (als qui oferien aliment gratuït).

Però no tot va ser un camí de roses: l'autoritat del Papa es va veure damnificada des de dos punts bastant importants que van comportar a la conversió del pontífex de Bisbe de Roma a Governant dels Estats Pontificis, un país en mig de la capital italiana. Aquests dos punts d'atac a l'autoritat papal van ser els següents: per una part, la seva autoritat es veia ofuscada per la creació de les anomenades "Esglésies nacionals", importants ordres religiosos als principals països europeus, on la falta de comunicació (que, com és obvi, no era possible com la coneixem avui dia) convertia als bisbes d'aquestes diòcesis en autèntics governadors civils que acaparaven funcions que, en teoria, pertanyien al bisbe de Roma (és a dir, al Papa). Per altra banda, la creixent superioritat intel·lectual provinent d'Orient va implicar que es valorés més la informació provinent de l'Imperi Bizantí, per exemple, que la que provenia de Roma. Aquesta superioritat intel·lectual també deixava, per tant, l'autoritat papal en entredit.

Però tornant a la creació dels Estats Pontificis, hem de parlar de les altres conseqüències que porta aquesta mesura: el Papa, com a governant que alhora es considera la màxima autoritat de l'Església catòlica, tenia veu i vot en aspectes més enllà de la religió, com la política o l'aspecte militar. I es que encara que no disposés de gaire poder de l'exèrcit, el Papa comptava amb un arma molt més letal: la influència que tenia sobre tots els cristians. Per exemple, si al pontífex no li agradava l'actuació de cert rei, li podia donar el pitjor càstig que podia rebre: l'expulsió de l'Església catòlica, que comportava un aspecte molt més important: l'alliberació del Jurament de Fidelitat dels súbdits de dit rei.

Per altra banda, es va imposar que la majoria de tributs adreçats a l'Església anessin destinats directament als Estats Pontificis, el que els va dotar de gran riquesa i poder polític. A mitjans de l'Alta Edat Mitjana, l'Església Cristiana va arribar a ser la força religiosa de més poder i més extensa de tota la Història Universal.

Aquesta expansió del cristianisme va afectar també a la cultura, generalitzant-la entre tota la població. A part de respondre a moltes preguntes que una societat on la ciència no estava desenvolupada no podia contestar, l'Església controlava aspectes com el calendari i les festes (que van passar de estar relacionades amb la vida agrària a ser festes cristianes), les hores del dia (marcades pels campanars) o el descans dominical. Els moments més importants d'una persona també estaven relacionats amb el cristianisme: el naixement, el matrimoni i la mort. Com podeu observar, aquesta relació encara segueix existint avui dia.

Però on realment existia una pauta exacta establerta per la religió era en la moral. L'Església marcava la conducta ideal de cada sector de la societat i, qui no la seguia, era condemnat a l'Infern. Entre aquestes normes es pot destacar: anar a missa els diumenges, confessar-se i combregar un cop l'any, dejunar durant la quaresma i, si es podia, pelegrinatge als llocs sants.

Però com es podien transmetre els coneixements i pautes d'una religió en una època on no era latent el saber intel·lectual (és a dir, la majoria de la gent no sabia llegir ni escriure)? Doncs a través de sermons dels rectors i a través d'imatges (pintures i escultures) que es trobaven a les esglésies. Això últim està molt relacionat amb l'Art Romànic, del qual parlarem posteriorment.

No a tots els graus de la societat la influència de l'Església cristiana va arribar per igual, però. Al món rural ho va fer d'una manera més lenta, ja que existia un fort arrelament a una sèrie de pràctiques culturals o ritus que havien adquirit per tradició, pràctiques que no es contemplaven des del cristianisme. La pràctica d'aquests ritus només va acabar amb la persecució i condemna de la mateixa per part de l'Església.

C.1.2 La importància del clergat. Els monestirs.

Com hem parlat en l'apartat anterior, el clergat regular era un sector de la societat religiosa que s'aïllava de la societat i es congregaven als monestirs.

Però com i quan van sorgir? Com s'organitzaven? Com era el dia a dia? Això és el que explicarem a continuació.

Per saber com es va arribar a la vida monàstica ens hem de remuntar als primers eremites, persones que per pròpia voluntat i de manera individual decidien viure aïllats totalment de la societat, a deserts o a zones deshabitades, ja que el que volien era entrar en comunió amb la natura i dedicar-se a la oració i la penitència. Posteriorment, van aparèixer els cenobites, que eren eremites que practicaven el seu estil de vida en

petits grups. Però, sens dubte, per parlar dels orígens dels monestirs hem de parlar de Sant Benet de Núrsia.

Segle VI. Sant Benet funda el que es convertiria en el primer monestir medieval, l'ordre benedictina de Montecassino. Els benedictins, que com ja hem dit va ser l'ordre religiós fundat per Sant Benet, van ser el grup religiós que més importància i expansió en el territori europeu va tenir durant els primers anys de la Edat Mitjana. Van ser també els creadors de la famosa "Regla Benedictina", la qual va regir als presents i posteriors monjos d'arreu d'Europa i que es basava en la pobresa i castedat, en l'obediència i en *l'ora et labora*, és a dir, en l'oració i el treball.

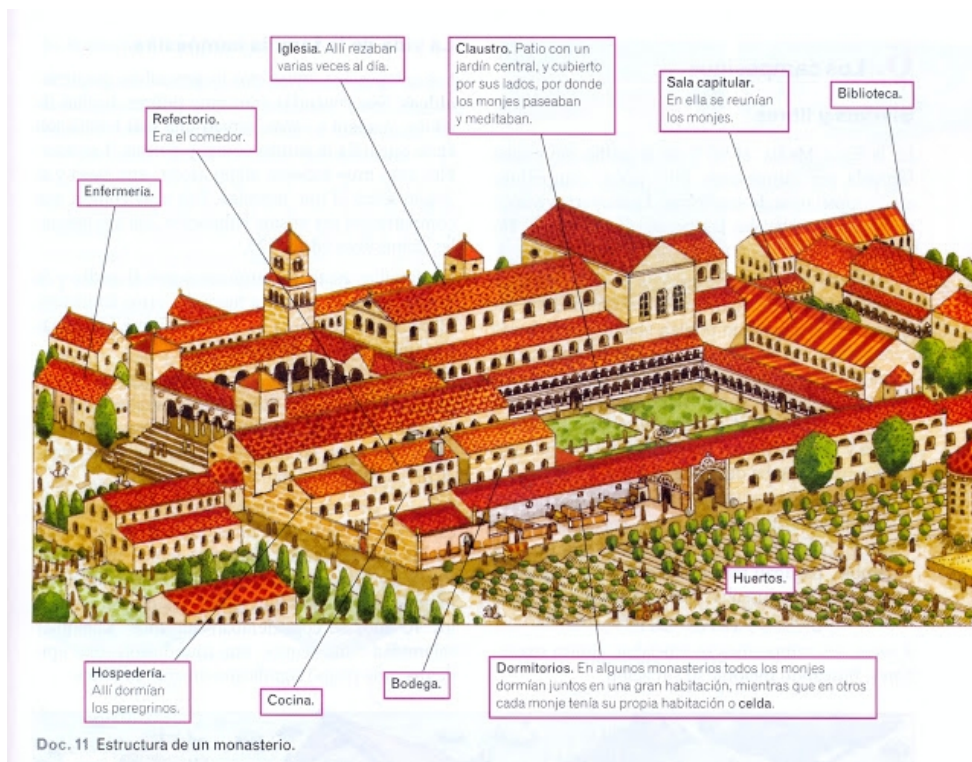
En quant a la organització interna dels monestirs, es pot destacar l'hàbit que cada orde vestia i que l'identificava, com també tenien una regla comú per cada grup religiós que dictava les normes de conducta i els horaris a seguir. Aquesta regla, a la qual se li havia de jurar obediència, podia imposar des de la obligació de mendicar (és a dir, de demanar almoïna) a la pobresa absoluta (subsistir sense cap bé material).

I així va seguir la vida monacal fins el segle X, quan cristianisme cada cop estava més integrat dins la societat medieval i els monestirs (amb paraules de l'historiador Georges Duby al seu llibre "Europa a l'Edat Mitjana" -2007-) formaven una gran germandat que s'estenia d'un extrem a l'altre d'Europa. Aquesta importància s'estenia més enllà de la religió: per exemple, amb l'arribada i consolidació del feudalisme, els monestirs van esdevenir grans centres de poder amb nombroses extensions de terres guanyades a través de les donacions dels més rics per tal de guanyar-se la glòria eterna, amb totes les conseqüències que allò podia tenir. Es calcula que al segle XI els monestirs posseïen les riqueses equivalents a la sisena part de la riquesa total europea.

En contraposició a aquesta majestuositat i poder que s'allunyava dels valors originaris de l'Església, va aparèixer l'ordre del Císter (segle XII), la qual dicta la renúncia als atributs feudals per part dels ordres religiosos, tot i que no va ser una norma generalitzada entre tots els ordres religiosos.

Però no tot és dolent: als monestirs els hi devem moltes coses que encara ens són de gran utilitat avui dia. I és que els monjos (i monges) no només predicaven i meditaven, també cultivaven l'hort del monestir i atenien als pobres i malalts. Per tant, als monestirs els hi devem noves aportacions agrícoles i el més important, l'arribada dels textos antics als nostres dies gràcies als monjos que van traduir i copiar a mà les obres conservades a llavors de l'antiguitat grecoromana.

Parlem dels monestirs, però no es pot entendre el concepte del tot sense saber com estava organitzada l'edificació. Primer de tot, cal dir que es trobaven a llocs aïllats de la població, ja que així els semblava més fàcil entrar en contacte amb Déu. Un cop dins el recinte, l'edificació s'organitzava al voltant d'un claustre (pati quadrat central) i comptava amb diferents dependències com l'església, la sala capitular, el refectori, la cuina capitular, etc. Però era aquesta organització casual? No, en absolut. El pati central tenia un caràcter simbòlic: representava el paradís, ja que aportava perfecta harmonia a totes les estàncies del monestir. Per tenir una ajuda més gràfica, el següent mapa conceptual ens mostra el que s'acaba d'explicar.



Imatge 7. Mapa conceptual de l'organització dels monestirs medievals

C.1.3 Les croades

No es pot parlar de la religió cristiana medieval sense esmentar les croades: expedicions armades convocades per l'Església a aquella època per tal de lluitar contra pobles amb concepcions religioses diferents (sobretot la religió musulmana). Consistien en diverses campanyes militars de caire religiós (i sostingudes amb les donacions de la població cristiana) que van tenir lloc des de el segle XI fins el XIII, tenint com a objectiu els "enemics religiosos" tant interns com externs.

Com ja hem dit, les croades es centraven contra la població musulmana, però també n'hi va haver contra els pagans eslaus, jueus, russos, ortodoxos, mongols, hussites i càtars. És a dir, qualsevol que tingués una concepció de pensament diferent al que dictava l'Església cristiana.

L'origen de la idea, encara que no se sap amb seguretat, es troba a territori hispànic, però l'objectiu eren les terres orientals, concretament el que els cristians es denomina Terra Santa (Jerusalem). I, com ja s'ha dit abans, subsistia gràcies a la donació del sector més ric de la societat medieval que veia en l'atac una via d'enriquiment amb la conquesta de noves terres més que cap altre motiu.

El mètode d'organització de la croada sempre era el mateix: el Papa les convocava i, normalment, molta gent que no podia prosperar a la seva pròpia terra s'embarcava a la expedició. Cal destacar la figura habitual entre aquestes persones dels fadristerns o sorters o gent sense cap mitjà de subsistència.

Fadristerns o sorters:

Germans menors de les famílies nobles que, per tant, no eren hereus de la fortuna familiar.

Un cop explicat el concepte, cal nomenar les principals vuit croades que van tenir lloc a l'Edat Mitjana, i les seves conseqüències:

Ordre i data de la croada	Convocatòria	Conseqüència
1. (1095-1099)	Es va decidir al concili de Clermont (Papa Urbà II)	Conquesta de Jerusalem i la creació d'un regne francès a Palestina
2. (1147-1149)	Es va convocar per auxiliar als francesos del regne de Palestina amenaçats a Jerusalem	Conquesta de Damasc, encara que no va ser de gran utilitat
3. (1189-1192)	Jerusalem va ser presa pel sultà egipci Saladí, i es va convocar aquesta croada per recuperar la ciutat santa	Resultat pobre. No van aconseguir recuperar Jerusalem però sí unes quantes ciutats costeres que estaven sota el control de Saladí, però que no va tardar en recuperar

4. (1202 -1204)	Convocada com a contraatac de la tercera croada pel papa Innocenci III i organitzada pels nobles francesos i venecians	Conquesta cristiana de Constantinoble i instaurant un imperi llatí que va durar gairebé mig segle
5. (1218 - 1221)	Promulgada pel rei d'Hongria i dirigida pel noble francès Joan de Brienne	Cap resultat
6. (1228 - 1229)	Es convoca com a nou intent de recuperar Jerusalem	Com a curiositat, el màxim dirigent d'aquesta expedició havia sigut expulsat de l'església i, en comptes d'atacar als musulmans, va negociar amb ells, aconseguint així que els cristians peregrins poguessin visitar la ciutat.
7. (1248 - 1251)	Convocada amb l'objectiu d'aconseguir conquerir la ciutat d'Egipte	Els soldats van ser sorpresos per una crescuda (provocada pels egipcis) del riu Nil, van ser preses d'una epidèmia i atacats pels musulmans. Així que es van haver de rendir
8. (1270-1272)	Promulgada pel rei francès Lluís IX per tal de conquerir la ciutat de Tunísia	Va acabar amb la mort del monarca víctima de l'epidèmia de la pesta

I per tenir una ajuda gràfica, a continuació es mostra un mapa realitzat pels monjos del monestir francès de Cluny al segle XIII on es mostren totes les expedicions explicades anteriorment:



Imatge

Mapa que mostra les diferents croades de la Edat Mitjana

8.

Les conseqüències de les croades, a diferència del que es pretenia, van tenir un efecte major al continent europeu que a Orient. Tot i que el pas dels cristians va deixar a països com Síria i Palestina nombroses esglésies, castells i fortificacions, no van deixar gaire empremta entre la població. En canvi, la promoció del comerç europeu a aquelles terres va comportar grans beneficis al continent i la consolidació de nous mercats comercials de bastant importància.

En quant al caire econòmic, els intents de recaptar diners per organitzar aquestes expedicions per part de l'Església cristiana, va comportar un sistema d'impostos de tipus general que va acabar degenerant (això sí, a llarg termini) en l'estructura fiscal dels països europeus.

C.2 Art a l'Alta Edat Mitjana: El Romànic

Des de la caiguda de l'Imperi Romà i fins al segle XI no hi va haver unificació artística dins el continent europeu. Aquesta uniformitat (relativa) va arribar amb l'estil romànic.

Europa es trobava en un període d'expansió: hi havia establert política, la l' economia anava a millor, com la comunicació. Totes aquestes característiques, destacant la última (que va permetre el contacte entre els diferents regnes cristians) va afavorir l'aparició i unificació d'aquest estil, tot i que, com era d'esperar, cada territori tenia les seves pròpies característiques.

Encara que les ciutats estaven en constant creixement, el romànic va tenir molta més importància als llocs rurals, molt relacionat amb el que s'ha explicat dels monestirs, i és que el Romànic està principalment caracteritzat per la seva religiositat. Tot és simbòlic, i tot representa alguna cosa relacionada amb el cristianisme: no tenia l'objectiu d'embellir, el seu principal comès era apropar a la societat cristiana, i educar-la en els valors de la religió mitjançant l'art (era una població pràcticament analfabeta, el que comportava que s'hagués d'educar mitjançant imatges).

C.2.1 Pintura i Escultura

Com veurem posteriorment, la pintura i escultura romànica tindran molt més pes que la gòtica, ja que, tal i com s'explicava abans, la seva principal funció era educativa. No es buscava la bellesa, per tant, sinó l'essència interior.

Els edificis romànics estaven pintats tant a l'interior com a l'exterior (encara que a l'exterior no es trobessin les pintures més importants). No era una pintura naturalista (és a dir, no representava la realitat de manera objectiva en tots els seus aspectes), sinó que es tractava de figures representades de manera esquemàtica i en postures rígides i de manera desproporcionada (el que es volia destacar del dibuix es feia més gran, sense importar que allò acabés amb la proporció del dibuix): el que es volia era destacar el missatge (perspectiva jeràrquica).

Hi havia tres tipus principals de pintura:

-La pintura mural: era la que es situava a la paret, normalment utilitzant la tècnica del fresc -sobre calç -. Al ser de caire educatiu, normalment es representaven imatges de la Verge amb el nen als seus braços o el conegut Pantocràtor -Crist en majestat -. A continuació, teniu el Pantocràtor més representatiu del Romànic Català, el que es troba al església de Sant Climent de Taüll.

-La pintura sobre taula (amb la Tècnica del Tremp d'ou: barreja de pigments i rovell d'ou), que s'utilitzava per decorar de manera també educativa la part frontal de l'altar i els retaules de fusta que el decoraven.

-I finalment, les miniatures, que eren petites pintures representatives que decoraven els llibres que els monjos copiaven als monestirs.

Una altra manera d'educar en el cristianisme mitjançant l'art era a través de les escultures, les quals decoraven l'exterior i l'interior de les esglésies. I es que les

esglésies romàniques, tant amb la pintura com amb l'escultura de la que ara coneixerem més detalls, són considerades "bíblies en imatges".

Les escultures s'adaptaven a la arquitectura de l'edifici. Els artistes treballaven la figura depenent de l'espai del qual disposaven. Tampoc eren figures naturalistes, sinó que, a l'igual que passava amb la pintura, eren figures esquemàtiques, rígides i desproporcionades.



Imatge 9. Relleu romànic, Monestir de Silos

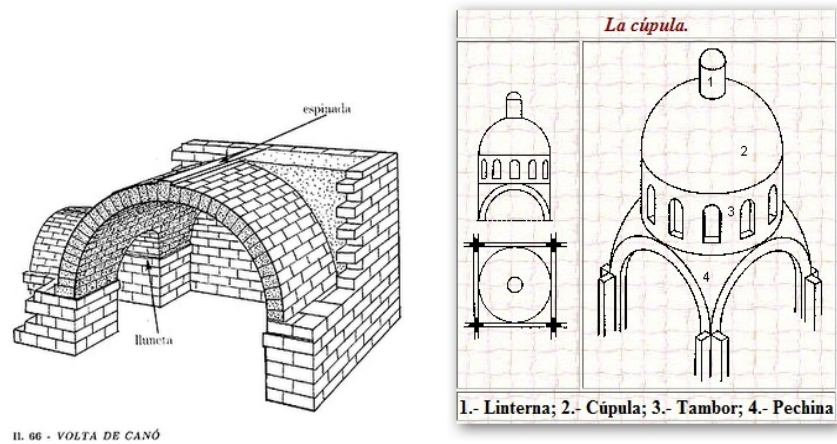
Sempre es pintaven en colors vius, encara que avui ens costi pensar-ho, ja que s'ha perdut aquest color amb el pas del temps.

La figura més representada és altre cop el pantocràtor, que era representat amb característiques similars a les esmentades a la pintura.

C.2.2 Arquitectura

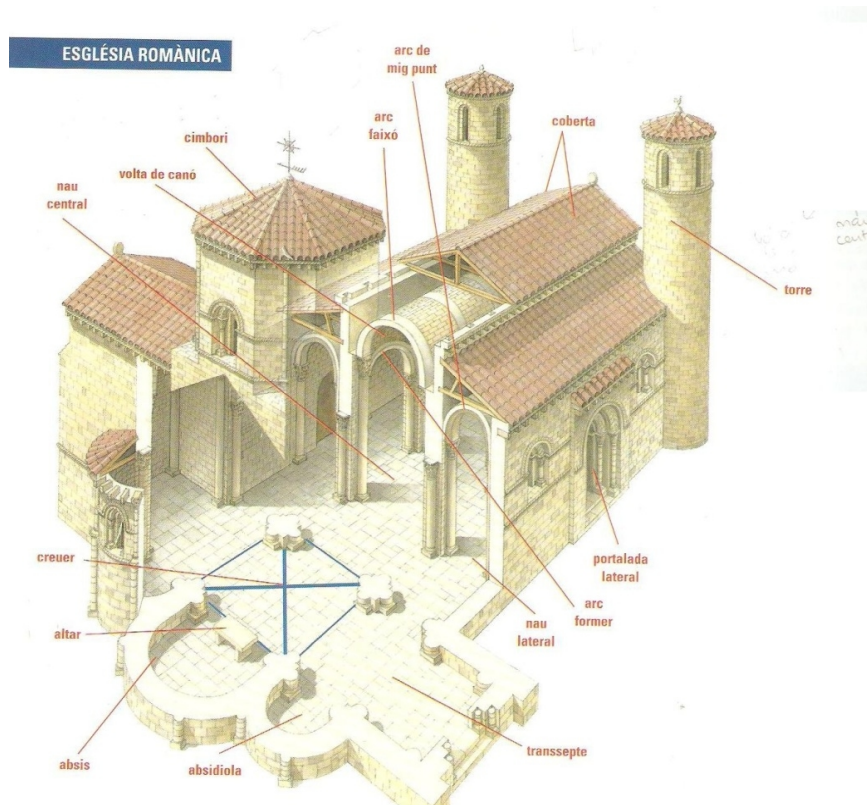
Els edificis romànics també estaven estretament relacionats amb la religió cristiana. Els més representatius van ser esglésies, monestirs i catedrals, encara que també cal destacar els nombrosos castells feudals construïts a l'època.

Sempre estaven construïts sobre pedra, ja que els incendis eren molt freqüents. La utilització de la pedra no és fàcil quan es tracta de grans edificacions i és per això que es van tornar a utilitzar tècniques d'origen grecoromà, com per exemple les voltes de canó o cúpules, de les quals teniu un esquema a continuació:



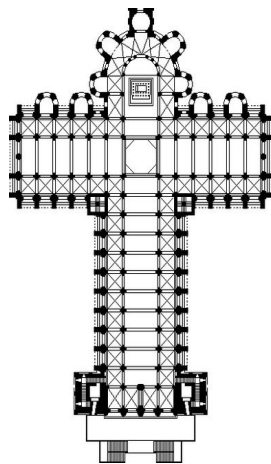
Imatge 10. Representació dels elements característics de l'arquitectura romànica: la cúpula i la volta de canó

Un altre inconvenient és que les cobertes de l'edifici, al ser també de pedra, pesaven molt i havien de ser reforçades amb altres tècniques més enllà de la utilització de pilars i arcs de mig punt. És per això que els arquitectes usaven murs molt gruixuts, contraforts exteriors (pilars sortints d'un cos amb un mur i que tenen la utilitat de recolzar la força que fa una volta o un arc) i reduïen la mida de les finestres, el que va comportar una altra característica típica dels edificis romànics: la foscor a l'interior.



Imatge 11. Mapa conceptual dels elements característics d'una església Romànica.

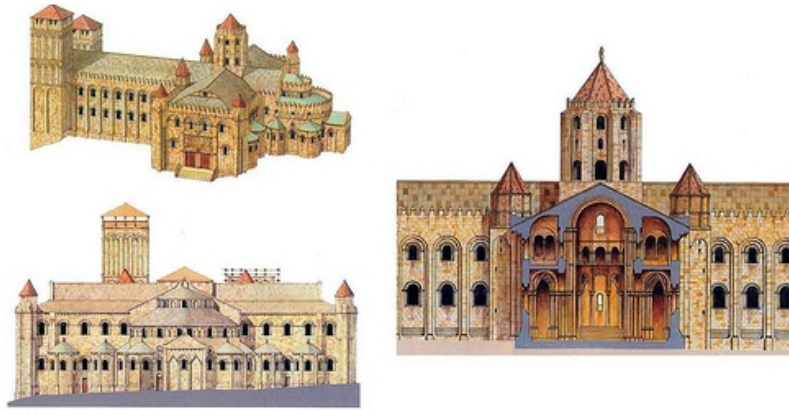
Cent
 els
 seus elements característics a la pàgina anterior), cal destacar la planta: era una planta de creu llatina (la qual teniu a la imatge següent), que volia recordar la mort de Jesús - el simbolisme, com hem dit, es troba sempre present -.



Imatge 12. Exemple de Planta de Creu Llatina: Santiago de Compostela

Va ser una època on va anar agafant popularitat el peregrinatge (ja que així ho imposava l'Església si era possible) i les ciutats, que es trobaven en època de expansió, van començar a construir les seves primeres catedrals. En general, eren edificis amplis,

pesants, amb les mateixes característiques esmentades anteriorment (poques obertures, murs gruixuts, poca il·luminació, etc.). Un exemple clar de catedral romànica és la de Santiago de Compostel·la, que encara que hagi estat influïda per estils posteriors, és principalment d'estil romànic.



Imatge 13. Croquis del alçat romànic de la Catedral de Santiago de Compostela

1.2 BAIXA EDAT MITJANA (1100 - 1492 dC)

Els nombrosos canvis socials, polítics i econòmics que hem vist que es van produir al final de l'Alta Edat Mitjana, van fer que progressivament es passés al període històric anomenat Baixa Edat Mitjana, i que, com veurem a continuació, estarà dividit en dues èpoques ben diferenciades en tots els aspectes: una època d'expansió important i una de crisi encara més transcendental.

A. CONTEXT POLÍTIC I SOCIAL A EUROPA

A.1 Expansió europea (s.XII i XIII)

A.1.1 Creixement del comerç

Ens situem històricament. Les ciutats europees estan guanyant cada cop més importància i el seu creixement és constant. Per altra banda, el desenvolupament del transport marítim i expedicions com les croades han obert el comerç a l'exterior, és a dir, el Gran Comerç: aquell que implica exportacions i importacions.

El Gran comerç es va desenvolupar al principi del segle XII com ja hem dit, a les principals ciutats europees. Estava clar que les ciutats costeres, com en el cas que ens interessa Barcelona, ho van tenir més fàcil, ja que el comerç es realitzava fonamentalment per mar. Què es comerciava? De l'exterior hi havia una cosa que als

europaus els hi interessava molt posseir: les espècies (substàncies vegetals que tenien diferents aromes molt apreciats i que dissimulaven l'olor de la carn), per exemple.

Era necessari, per tant, desenvolupar els mecanismes econòmics per tal de poder comprar i vendre amb més comoditat: es van utilitzar monedes d'or i plata, però també es van introduir mètodes de pagament com el pagaré (document on una persona es comprometia a pagar una estipulada quantitat de diners en una data determinada) o la lletra de canvi. També es van desenvolupar les comandes comercials, que permetien vendre en un port estranger la mercaderia que enviava. Era un comerç on participava molta gent: des d'una persona que aportava els diners necessaris (també anomenat canvista) passant per un mercader i un capità d'embarcació, qui es repartien entre tots els beneficis obtinguts de l'operació. Era, per tant, el naixement d'un nou sistema econòmic: el capitalisme comercial.

Per vetllar per la seguretat i defensar els interessos i drets dels mercaders, es va crear el Consolat de Mar, un organisme que resolia les disputes comercials utilitzant la llei i costum del comerç marítim. Per facilitar la comunicació, també es van establir diferents cònsols d'ultramar a les principals ciutats on es negociava (Barcelona, Bruges, Constantinoble, etc.)

A.1.2 Crisi al continent (s.XIV-s.XV)

Al segle XIV, Europa va deixar enrere les glòries passades i va entrar en una etapa de seguides crisis generals (és a dir, que afectaven a diferents sectors de la societat – economia, demografia, grups socials, religió i/o política- simultàniament) que la va portar a un període de depressió, un període que els historiadors van batejar com la crisi baixmedieval, l'època de més tenebres de tota l'Edat Mitjana. Va ser una crisi llarga (encara que zones com Anglaterra i Castella van sortir endavant més aviat que Catalunya, per exemple), caracteritzada per factors com la disminució del nombre d'habitants, la reducció del consum i per tant l'estancament de la producció i el comerç i per la pèrdua de força militar.

Però una crisi sempre té lloc per alguna raó. Les raons de la crisi baixmedieval europea són diverses, però estudiarem les principals a continuació.

A.1.2.1 Guerra dels Cent Anys (i caiguda de l'Imperi Bizantí)

La guerra dels Cent Anys va ser la conseqüència d'una crisi política que va enfrontar Anglaterra i França entre els anys 1337 i 1453.

L'origen d'aquesta guerra té lloc quan mor el monarca francès Carles IV sense descendència. Per tal de solucionar d'una manera ràpida i eficaç el buit de poder, les autoritats i institucions gal·les van nomenar rei a Felip de Valois, cosí del difunt rei. Aquesta decisió va enfadar al rei d'Anglaterra, Eduard III, el qual era vassall de Carles IV i reclamà el regne francès com a seu. Com era d'esperar, els francesos s'hi van negar i allò va provocar que les forces armades d'Eduard III envaïssin França (1337) i Anglaterra arribés a dominar més de tres quartes parts del territori (entre les quals es trobava la capital francesa, París).

Va ser un conflicte llarg, igualat, que va acabar més de cent anys després (1453) amb una victòria francesa, que va obligar a la retirada anglesa. Però no només això, aquest gran conflicte va tenir dues conseqüències bastant importants amb ambdós països confrontats: l'abolició del feudalisme i la proclamació i organització de França i Anglaterra com a estats moderns.

Aquell mateix any, el 1453, va tenir lloc un altre esdeveniment important: la invasió turca de l'Imperi Bizantí. Al llarg d'aquest treball s'ha anat esmentant l'Imperi Bizantí, territori cristià de més de mil anys d'història. No obstant, durant la Baixa Edat Mitjana un estat musulmà anava guanyant força i territori a Orient: l'Imperi otomà (o més conegut com Imperi turc) i que finalment l'any esmentat va ocupar la ciutat de Constantinoble, enderrocant així el cristià Imperi Bizantí. Allò va ser un altre senyal de la gran crisi a la que estava sotmesa Europa en els últims anys de l'Edat Mitjana.

A.1.2.2 Fam i epidèmies

L'augment de la població que hi havia hagut al segle XIII (principis de la Baixa Edat Mitjana, època d'expansió) va tenir com a conseqüència la necessitat de conrear a noves terres. Com que totes les terres de bona qualitat ja estaven conreades, es van haver de conrear la resta, el que va produir males collites. Aquesta situació va ser una de les causes de la crisi de subsistència (és a dir, que hi hagués un nombre més alt de població que aliment necessari per alimentar a dita població).

Si hi havia mala collita, escassejava el menjar, el qual pujava de preu i estava només a l'abast de les persones més riques. La resta, al no tenir una bona alimentació, tenien més tendència a agafar malalties (hem de tenir en compte que, a sobre, no existien medis de protecció contra malalties com els que tenim avui dia) i molts morien per aquesta causa. Altres, directament, morien a causa de la fam.

Però, sens dubte, el cop devastador per a la població europea va ser la pesta. Va arribar al continent l'any 1347, provinent d'Àsia i hi va quedar-se fins a inicis del segle XVIII. Avui, gràcies als estudis realitzats, sabem que es transmetia als humans a través de les rates, les puces i els polls.

Hi havia tres tipus de pestes (la bubònica –que comportava l'aparició dels característics bubons o bonys a diferents parts del cos i que provocava la mort de entre el 40 i el 70% dels afectats; la pulmonar – que comportava dificultats respiratòries i taques per tot el cos, provocant la mort del 90% dels malalts- i la septicèmica, la més letal –matava al 95% dels contagiats, els quals tenien taques fosques per tot el cos-), però totes funcionaven de la mateixa manera: els primers dies no es notaven els símptomes però passats de tres a cinc dies, apareixien tots de cop: mareig, febre, calfreds, vòmits i l'aparició de les taques o bonys.

B. CONTEXT POLÍTIC I SOCIAL A CATALUNYA

B.1 Expansió: Barcelona, nova potència del Mediterrani

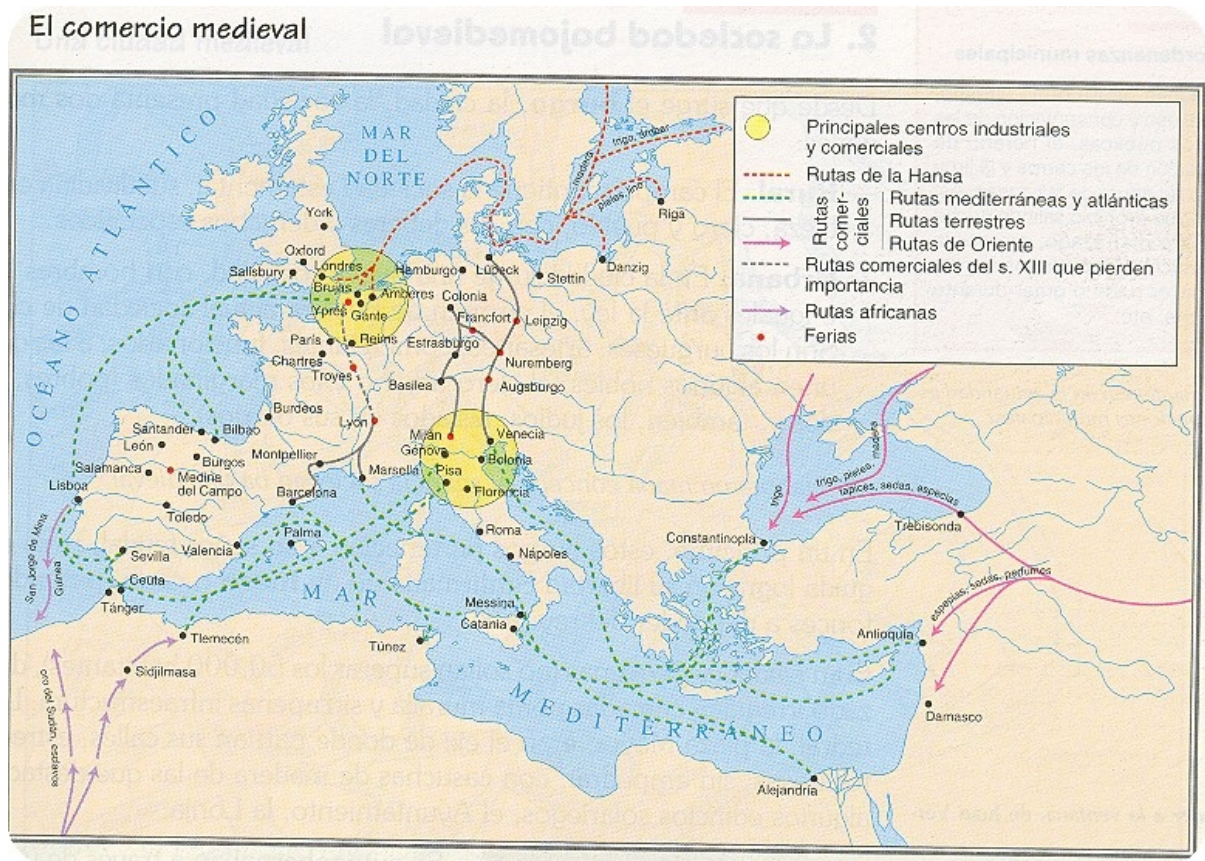
Vam acabar l'apartat polític de l'Alta Edat Mitjana parlant de Jaume I, el qual va aconseguir una expansió important de la Corona d'Aragó. Aquesta expansió va convertir la ciutat de Barcelona (una de les capitals de la Corona d'Aragó, i la millor comunicada respecte a la resta) en un dels principals centres neuràlgics del comerç de la Mediterrània. El comte-rei Pere el Cerimoniós es va veure forçat a fer construir unes drassanes a la ciutat i a expandir les seves muralles, ja que la població no va parar tampoc d'augmentar.

Tal i com podeu apreciar al mapa següent, existien tres rutes principals amb origen a Barcelona.

La anomenada Mediterrània Occidental exportava teixits, oli i armes, mentre que importava cereals, plata, or i esclaus. Parava, entre altres, als ports de Mallorca, Sicília, Tunis i l'Alguer.

La ruta de la Mediterrània Oriental exportava, apart de teixits i oli, metalls, fruites seques i armes, mentre que importava espècies perfums i teixits de seda. Els seus ports principals eren els de Constantinoble, Alexandria i Damasc.

I, per acabar, hi havia la ruta de l'Atlàntic Nord, la qual exportava espècies, armes, seda i perfums, mentre que importava altres teixits i metalls. Passava per les ciutats de Sevilla, Lisboa, Anvers i Bruges.



Imatge 14. Mapa de les rutes habituals de comerç barceloní als segles XIII i XIV

B.1.1 Aparició dels gremis i organització de la societat barcelonina

Al parlar d'una ciutat, la divisió social es divideix de manera lleugerament diferent. Gran part, per no dir gairebé la totalitat, de la població de les ciutats pertanyien al tercer estament, és per això que cal una subdivisió de la població quan es parla de la ciutat: la divisió en mans, la qual es distribuïa de la manera següent:

La mà major (i la més minoritària), era a la que pertanyia la població amb millor qualitat de vida: els ciutadans honrats (títol urbà que s'atribuïa a ciutats com Barcelona o Perpinyà), els mercaders a l'engròs, els financers i els propietaris de cases i terres.

La mà mitjana (amb un 15-20% de la població) era a la que pertanyia la població relacionada amb activitats econòmiques no manuals (i per tant, amb més prestigi): els mercaders modestos, notaris, doctors en medicina, juristes, escultors, orfebres i apotecaris, entre altres.

I per acabar, la mà més poblada, la menor (60% de la població), que era la dels artesans organitzats en gremis: els fusters, teixidors, barreter, sabaters, etc.

Però, què eren els gremis? Els gremis era l'associació dels mestres d'una disciplina d'artesanía determinada per tal d'organitzar i regular la producció i el treball. Estipulaven aspectes com la qualitat i quantitat del producte, també com el seu preu i en quant al treball, regulaven l'horari, el sou, els requisits per obrir un taller o convertir-se en mestre i oficial (diferents rangs que podia adquirir un artesà). Es situaven en el mateix carrer, raó per la qual a algunes ciutats avui dia trobem carrers com el dels "sabaters", "fusters", "argenters", etc.

Per sota de la mà menor, hi havia els que no tenien una feina especialitzada, com els descarregadors de vaixells (que estaran molt relacionats amb la construcció de Santa Maria del Mar), els mossos i els criats. I encara per sota d'ells estaven els desprestigiats socials com els esclaus, les prostitutes i els delinqüents.

En quant al govern barceloní (no es pot confondre amb el de la Corona d'Aragó), va ser establert pel nostre conegut monarca Jaume I i consistia en el següent.

El màxim poder de decisió estava en mans de cinc persones (amb gran importància social a la ciutat) anomenades consellers, que eren ajudats a l'hora de prendre les decisions per un Consell de Cent, és a dir, un "comité" de cent persones que representaven a les tres mans de la ciutat (però, com cabia d'esperar, no de manera equitativa). Amb un 60% de representació, la mà menor sempre acabava beneficiant-se d'aquest sistema. Tant els consellers com el Consell de Cent era renovat anualment.

B.2 Crisi: epidèmies i guerres

Catalunya, com hem esmentat abans, va patir molt més durament que altres països del continent europeu la crisi baixmedieval. A la crisi demogràfica que patia tota Europa, cal afegir una crisi dinàstica i dos conflictes importants: la Guerra Civil i la dels Remences.

B.2.1 Fam i epidèmies

Tal i com va passar a Europa, des de l'any 1333 (anomenat per la mateixa gent de l'època com *lo mal any* primer) la població catalana es va veure abastada per una sèrie de crisis de subsistència i epidèmies de pesta que van acabar amb la meitat de la població catalana en menys de cent anys.

Amb l'ajuda de les dues següents fonts secundàries estudiades pel portal web Sàpiens.cat l'any 2010, es pot apreciar com de devastador va ser el segle XIV per Catalunya:

1333	"Lo mal any primer".
1347	Crisi de subsistències.
1347-1351	Època de les grans pestes.
1358	Plaga de llagostes i pèrdua de bona part de les collites.
1362-1363	Reparició de la pesta: mortaldat dels infants.
1371	Nova epidèmia de pesta negra: mortaldat dels mitjans.
1373	Terratrèmols.
1375	Pesta negra a Barcelona i crisi de subsistències a l'Empordà.

Any	Població catalana
1365	520.345
1378	415.855
1479	297.720
1512	306.945
1553	376.920

Taules del estudi realitzat pel portal web Sàpiens.cat sobre la crisi demogràfica medieval a Catalunya

B.2.2 Crisi dinàstica

Any 1410, en mig de la gran crisi de subsistència en la que es veu submergida Catalunya, mor el comte-rei Martí I l'Humà sense descendència. Això implicà que hi hagués dos aspirants al regnat a la línia de successió: Jaume d'Urgell i Ferran d'Antequera. Vist que no s'arribava a un acord, l'any 1412 es va resoldre el conflicte en el conegut com a *Compromís de Casp*, on tres aragonesos, tres catalans i tres valencians, en representació dels diferents regnes de la Corona d'Aragó van escollir, amb un resultat de sis de nou vots a Ferran d'Antequera com a nou rei.

B.2.3 Guerra Civil i dels Remences

Guerra Civil Catalana

Recordeu el sistema de govern de Les Corts i la Diputació del General? Doncs va ser la principal raó de l'esclat de la Guerra Civil Catalana de meitats del segle XV, més concretament, l'any 1462: Generalitat i monarca (Joan II en aquella època) es van

enfrentar degut a que el rei no complia la norma de pactisme amb els membres de Les Corts, encara que es van barrejar altres conflictes que feia temps que estaven pendents de ser solucionats com la lluita entre ciutadans rics i artesans de Barcelona pel poder de la ciutat o el conflicte entre els pagesos i els seus senyors feudals (els quals van lluitar al bàndol reial per anar en contra de la noblesa i l'Església, el sector dels senyors feudals). La guerra va durar deu anys i va acabar amb un acord: El monarca es comprometia a mantenir el pactisme com a forma de govern i, a canvi, la Generalitat reconeixia a Joan II com a rei.

Les Guerres Remences

La crisi va ser generalitzada entre la població, també entre els senyors feudals, que per no baixar el seu nivell de vida, van pujar els impostos als seus pagesos de remença (és a dir, pagesos que es trobaven sota el seu poder). Com ja s'ha explicat, els pagesos van lluitar del bàndol del rei a la Guerra Civil per tal d'intentar perjudicar al seu senyor feudal, però, al final de la guerra, no van rebre gaire recompensa per la seva valentia.

És per això que l'any 1483 va esclatar la segona guerra dels Remences, on pagesos lluitaren en nom propi per acabar amb els coneguts com mals usos (obligacions principals a les que estaven sotmesos els pagesos de remença) i la desaparició del feudalisme. Van perdre la guerra, però el rei Ferran II va signar la coneguda com a *sentència arbitral de Guadalupe* l'any 1486, que suprimia els mals usos, la consideració dels pagesos com a serfs però mantenia la propietat dels senyors sobre les terres (per tant, no s'acabava del tot amb el feudalisme a Catalunya)

2. BASILICA DE SANTA MARIA DEL MAR

2.1 CONTEXT CULTURAL I ARTÍSTIC

Potser un dels canvis més significatius de la Baixa Edat Mitjana va ser l'evolució de l'art. Com hem parlat al llarg d'aquest treball, veníem de l'època d'esplendor de l'Art Romànic, que més que un valor estètic tenia un valor didàctic. Això canvia de manera important amb l'arribada del Gòtic, el moviment artístic predominant d'aquesta època, i en el qual ens centrarem en aquest treball. Però per entendre aquest moviment millor, és convenient saber quins altres canvis hi va haver a la cultura de la Baixa Edat Mitjana i com aquests van influir en el Gòtic.

Tot i que, tal com hem vist, a la Baixa Edat Mitjana va haver-hi un període de crisi generalitzada a tot Europa, amb la cultura va passar tot el contrari. En el cas de Catalunya un dels factors culturals que es va expandir amb més èxit va ser la literatura,

que del s. XIII al s. XV va viure la seva "edat d'or". Però, què va ocasionar l'arribada d'aquesta època d'esplendor cultural catalana?

Per una banda, al s. XIII va aparèixer una figura imprescindible en la literatura de Catalunya, Ramon Llull, que entre altres coses, va internacionalitzar la seva extensa obra (la qual va escriure en llatí, català, àrab i provençal), pel que va ser considerat "el primer autor universal en llengua catalana" i per altra banda, va ultrapassar el camp literari a la seva obra: va utilitzar-la com a mitjà per aconseguir la conversió dels infidels a la religió cristiana i per difondre els fonaments primitius d'aquesta religió. Els seus textos, un cop Llull mort, van ser considerats els més brillants de l'Edat Mitjana catalana i el que és més important, van aconseguir arribar a una extensió inaudita fins aleshores (la traducció a diversos idiomes ho va facilitar).

D'altra banda, durant el final del s. XIII i tot el s. XIV va arribar el que és conegut com Cròniques Històriques. En plena expansió de la Corona d'Aragó, van ser utilitzades pel primer estament i sobirania per deixar constància dels seus èxits (valor didàctic) i per justificar les accions i fets polítics duts a terme durant l'època (valor polític). Van ser quatre Grans Cròniques Històriques, que són les següents: el *Llibre dels Feits de Jaume I* (data d'escriptura desconeguda, es diu que es va acabar un any abans de la mort del rei, el 1276), la *Crònica de Bernat Desclot* (1228), la *Crònica de Ramon Muntaner* (1325-1328) i la *Crònica de Pere el Cerimoniós* (data d'escriptura desconeguda, va ser impulsada pel mateix rei).

En tot moment ens estem centrant en Catalunya, però a la resta d'Europa (concretament amb origen a Itàlia) s'estava expandint un nou corrent cultural, del qual els catalans també van voler participar: l'Humanisme, que consistia en tornar a l'estudi dels valors grecollatins, tenint com a màxims referents filòsofs com Sòcrates o el sofista Protàgores. Tornant a Catalunya, la figura principal de l'Humanisme va ser Bernat Metge (1390- 1452), que va deixar enrere els valors medievals i es va inspirar en altres humanistes italians.

Finalment, la Baixa Edat Mitjana va acabar amb l'evolució de la poesia trobadoresca i l'aparició de la novel·la de cavalleries, però allò, com diria Michael Ende, és una altra història i, com a tal, ha de ser explicada en un altre ocasió.

Poc a poc ens anem apropant al nostre objectiu: el Gòtic. Degut a aquesta expansió cultural, i al poder que poc a poc anava adquirint la burgesia de les grans ciutats, va aparèixer el que seria posteriorment el context d'aquest estil: l'aparició de les Universitats i, com ja hem parlat, dels ordres religiosos. Tot això, sumat als diversos

conflictives (Guerra dels Cent Anys, entre altres), o a pandèmies com la Pesta Negra, va donar lloc a un canvi total de mentalitat, també en l'estètica, naixent un nou estil artístic, l'estil Gòtic, que durant gairebé tres segles va ser el predominant en tot el continent europeu. No obstant, no es poden definir les seves característiques principals sense comparar-les amb el seu predecessor, el Romànic.

A. Successió del Romànic al Gòtic

"L'art gòtic era un art essencialment episcopal i municipal, oposant-se així a l'art romànic, que era principalment monàstic" Viollet Le Duc, Història de l'Art, Ed. Lafer, Llibre 2, pàg. 190.

Abans de tot, cal dir que en aquest apartat es parlarà dels estils en trets generals, ja que, per exemple, i com veurem més endavant, el Gòtic és diferent a tot Europa i només alguns trets característics són comuns, però en quant a característiques generals, hi ha unes grans diferències i similituds que cal tenir en compte.

En primer lloc, una semblança amb el Romànic és l'origen de la inspiració: la religió, concretament, la religió cristiana. Afinant una mica més en aquest concepte, podríem dir que es diferencien en el seu màxim exponent: el Romànic va ser l'època dels monestirs i el Gòtic el de les catedrals. Això té una connotació més enllà de la diferència d'edificacions: la diferència a l'hora d'exposar l'art, els monestirs tenen els seus elements més destacats a l'interior, tot el contrari que les catedrals.

Per altra banda, el Romànic és un art bàsicament rural i dut a terme per una societat tripartida (guerrers, camperols i monjos) . El Gòtic, en canvi, es va desenvolupar a les ciutats i recolzat per una nova classe social, la burgesia. Això també està relacionat amb la naturalesa de les obres: el Romànic era un estil de caràcter religiós, i estava molt poc centrat, per no dir en absolut, en edificacions civils. En canvi, els nobles i, sobretot, la burgesia va anar més enllà de les edificacions religioses: va desenvolupar una important arquitectura civil (on destaquen palaus, ajuntaments, llotges i altres edificacions mercantils).

Tot i això, també es van construir magnífiques catedrals romàniques (Catedral de Zamora -s.XII-) i bells monestirs gòtics, però en ells es pot veure l'essència rural del Romànic i urbana del Gòtic.

Tot en conjunt va comportar una millora considerable en les tècniques d'arquitectura, pintura, escultura, etc. I si en el Romànic tots els elements depenien de l'arquitectura de l'edifici, els elements gòtics guanyen en independència respecte al marc

arquitectònic, el que fa que tinguin més esplendor propi. Un clar exemple seria l'escultura gòtica profana, les gàrgoles, els sepulcres de burgesos, nobles, etc., elements totalment desvinculats de l'edifici gòtic.

I potser ara ve la que seria la diferència més significant, i alhora relacionada amb totes les anteriors. L'art Romànic era auster, sense grans ostentacions: les edificacions eren senzilles i petites, el qual reduïa considerablement el seu cost i el temps de construcció. Tot el contrari que amb el Gòtic, on arriba el voler ensenyar al món, l'ostentació, l'atreviment. Els edificis gòtics venien de projectes ambiciosos, d'un cost elevat (era un repte per la creixent societat urbana), que normalment portaven un llarg període de temps en realitzar-se (en el cas de les grans catedrals, fins i tot grans edificacions). És normal, doncs, que en el Gòtic influenciessin altres estils diferents que s'anaven combinant amb l'original, cosa que no acostumava a passar en l'estricta Romànic.

I en aquest afany d'ensenyar la bellesa, també va canviar un altre aspecte important: la llum. Tal i com vam veure, en els edificis romànics era molt difícil que hi hagués una gran lluminositat, degut a l'estructura arquitectònica dels mateixos, però això canvia amb l'arribada de les vidrieres gòtiques, que a part de aportar més llum, aconseguien un altre dels principals objectius de l'estil: mostrar l'art cap a l'exterior.

I per últim, però no menys important: s'acaba amb la representació irreal i rígida de les figures religioses a les obres (característica pròpia del Romànic): les noves influències - Humanisme, per exemple- va permetre que aquests personatges poguessin demostrar emocions com el plaer, la tendresa, el dolor, etc.



Imatge 15. Imatge comparativa Santa Maria del Mar i la Catedral de Zamora

B. Art Gòtic

Un cop situats en el context, i tenint clara l'evolució que va patir l'art durant la Baixa Edat Mitjana, entrem en matèria: l'art Gòtic en essència. L'art Gòtic (que no va rebre aquest nom fins el s. XVI, ja en època renaixentista), va néixer aproximadament a mitjans del s. XII a la capital francesa, París i el seu voltant. Des d'allà, aquest nou moviment artístic es va anar traslladant per tot el continent europeu, on va romandre (tot i que no de manera uniforme) fins a principis del s. XVI.

L'art Gòtic, que com hem vist té el seu rerefons a l'àmbit urbà es va recolzar principalment amb l'arquitectura, que va ser el seu millor medi d'expressió. En una societat on les ciutats anaven cobrant cada cop més importància, els monestirs van donar lloc a la joia de la corona gòtica: les Catedrals, en les quals ens estendrem més endavant. No obstant, no van ser l'únic edifici important del corrent artístic: n'hi ha d'altres, que per primer cop en la cultura artística de l'Edat Medieval no són de caràcter religiós, sinó que més bé es centren en les noves necessitats d'aquestes ciutats: les universitats, les llotges, etc.

Però en cap moment es pot assegurar que la religió s'allunyés de l'art, va estar molt present, tant en l'arquitectura com a la pintura o escultura, on sí que predominava de manera rotunda la temàtica religiosa, tot i que de manera més suau i expressiva que en el Romànic.

B.1 Arquitectura Gòtica

Com ja hem dit abans, l'arquitectura va ser el mitjà de màxima expressió de l'art Gòtic. No obstant, no va ser una progressió uniforme, sinó que va patir diferents etapes cronològiques i geogràfiques. En quant a la cronologia, els historiadors divideixen l'arquitectura gòtica en els següents períodes, que també podrien servir per definir l'art Gòtic en general:

PERÍODE INICIAL: (s.XII - s.XIII) Es el procés en el que es va deixant enrere el model romànic per tal d'introduir noves formes gòtiques, tot i que de manera lenta i progressiva.

PERÍODE CLÀSSIC: (s.XIII - s.XIV) Durant aquesta etapa, es desenvolupen aquestes formes gòtiques i s'arriba al moment de plenitud de l'Art Gòtic.

PERÍODE FINAL: (s.XV - s.XVI) L'harmonia de les formes que havia predominat fins aleshores és substituïda per l'exuberància, el que acabaria degenerant en el final del període Gòtic.

B.1.1 Arquitectura religiosa

Aquesta divisió no es podria fer en l'explicació de l'arquitectura Romànica, ja que tota era religiosa, però l'art Gòtic va anar més enllà, va necessitar uns tipus d'edificis de caràcter profà, però això no implicà que els religiosos fossin els més importants, exuberants i motiu d'orgull de la gent de l'època. I és que, quan pensem en els típics edificis gòtics, segurament ens ve a tots un nom a la ment: les catedrals.

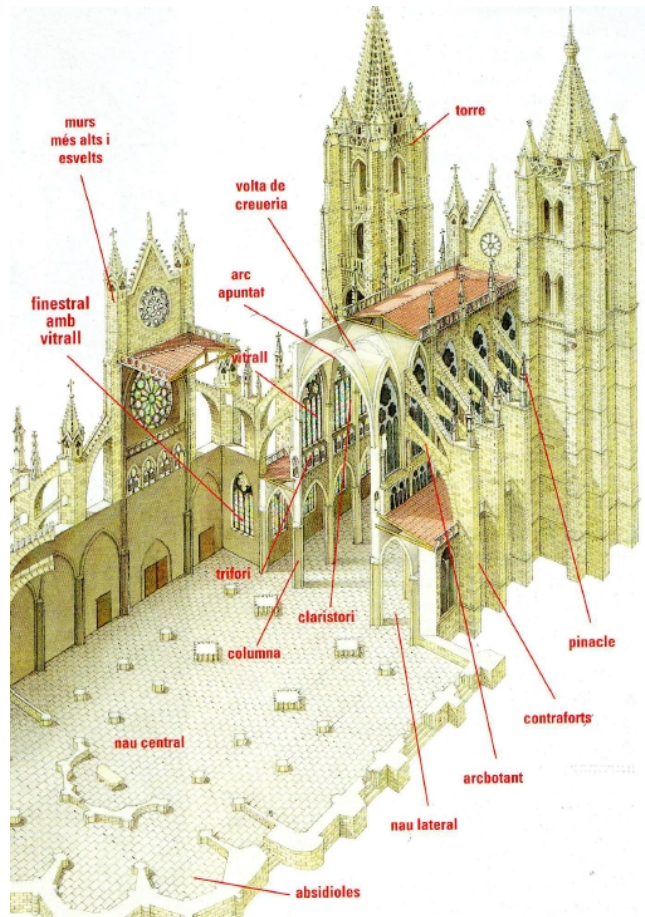
Sens dubte, la catedral va ser l'element més important de l'època gòtica, l'edifici més paradigmàtic i valorat de l'època fins i tot en els nostres dies. I és en aquest tipus d'edificis on, òbviament, es concentraran la majoria de nous elements arquitectònics. Recordem que venim de l'època d'esplendor dels monestirs austers, amb poca ornamentació i amb menys il·luminació, però que amb l'arribada de l'expansió de les principals ciutats europees, aquestes necessitaren construir uns edificis que, apart de continuar amb la funció religiosa duta a terme pels monestirs al món rural, destaquessin per la seva bellesa i ornamentació; neixen així les catedrals gòtiques.

Són l'antítesi de l'austeritat dels monestirs. Busquen destacar, busquen sobreposar-se a qualsevol tipus d'edificació arquitectònica que hagués existit fins aleshores, i és per això que utilitzen una sèrie de nous elements arquitectònics.

A part d'una major lluminositat, els arquitectes gòtics buscaven, a la majoria dels casos, també una verticalitat molt superior a l'aconseguida fins aleshores i per això van utilitzar el que s'anomena *arc apuntat* i el creuament de dos arcs apuntats, la *volta de creueria*. Aquests dos elements feien que l'edifici fos més lleuger i no necessités ser recolzat per murs, els que eren substituïts per *pilars* o columnes.

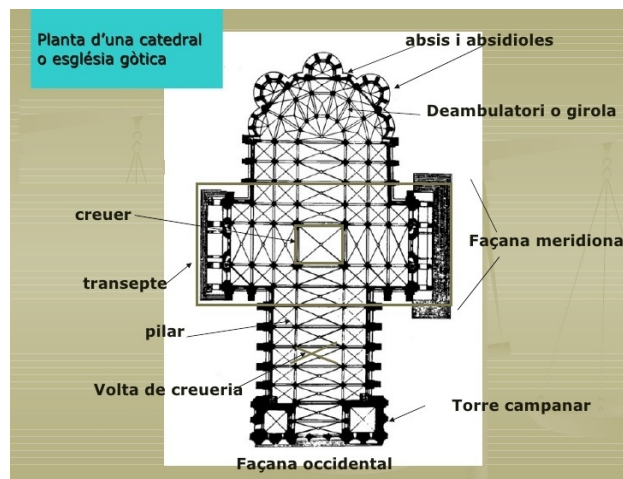
Però això està relacionat amb la lluminositat? De manera indirecta, sí. L'absència d'aquests murs va permetre obrir grans finestres, que aportaven a l'edifici una llum inèdita fins aleshores. Posteriorment, aquests finestrons van ser decorats amb vitralls de diversos colors, que van aportar una gran originalitat a les façanes de les catedrals.

Però tampoc es tractava de cap miracle. Haver guanyat tant espai i alçada havia de ser recolzat per algun lloc. I és per aquesta raó que es construeixen nous elements a la estructura exterior amb aquesta funció, com els sistemes d'*arcbotants* i *contraforts* que es poden trobar en la gran majoria de catedrals gòtiques.



Imatge 16. Esquema d'una típica catedral gòtica

Com podem veure a l'esquema anterior, s'utilitzaren diversos elements per accentuar la verticalitat de l'edifici, com les agulles o pinacles i els gablets, que amb les seves formes (acabats en punta) donaven el toc desitjat a la edificació. Però, què en podem dir de l'interior? La planta gòtica és bastant característica, tal i com podeu veure a continuació:



Imatge 17. Planta d'una catedral o església gòtica

Les catedrals gòtiques compten amb tres (o cinc) *naus longitudinals*, amb un clar destacament de la nau central, que és més ample. El *transsepte*, a diferència del que havia estat al Romànic, és més curt i altres elements com el *deambulatori* són habituals (sent una de les característiques principals de Santa Maria del Mar).

Rere tots aquests elements, però, hi havia un procés de construcció. Un procés dut a terme pels mestres d'obra de l'època, o els maçons, que van ser considerats, per la seva funció, els encarregats de plasmar el missatge de Déu a les seves obres. Nosaltres això no ho sabrem mai, però és interessant consultar aquest mapa conceptual de com era la vida dels constructors de catedrals gòtiques.



Imatge 18. L'art de construir catedrals. Revista Història

B.1.2 Arquitectura civil

Com s'ha repetit en varies ocasions, l'art Gòtic va més enllà del món religiós i és que tots els elements que hem vist a l'apartat anterior, que tantes facilitats aportaven a la construcció d'edificis, també van ser traslladats a una edificació d'altre tipus i funció.

Tot i això, en el Gòtic Civil es buscava més cobrir una necessitat que la bellesa en sí, es buscava més la pràctica que la ornamentació. És per això que els edificis civils de l'època no són ni molt menys tan complexos com les catedrals (tot i tenir elements en comú com els arcs i voltes) i no buscaven cap tipus de verticalitat, sinó que tendien més cap a la horitzontalitat.

A Barcelona, es podria destacar les Drassanes o la Llotja, que com es pot veure tenen una funció molt determinada.

B.1.3 L'arquitectura Gòtica arreu d'Europa

Més que cronològicament, el Gòtic és més fàcil de classificar geogràficament. És per això que analitzarem com es va desenvolupant aquesta arquitectura arreu del vell continent i quines modificacions pateix durant la seva expansió.

Comencem pel principi. El Gòtic té el seu origen en l'estil cistercenc, que com el seu nom indica, prové de l'ordre del Cister (de la qual ja vam parlar quan fèiem referència a l'Alta Edat Mitjana). Era un ordre que fomentava la pobresa, sí, tot el contrari que el que fomentaven les catedrals, però que, no obstant, van introduir elements que ja ens deuen resultar familiars, com els arcs apuntats i les voltes de creueria a les seves construccions. Aquest pas és el considerat pels historiadors com el principi de la transició del Romànic al Gòtic.

Mig segle després, a meitat del s.XII, va néixer a França el *Gòtic Septentrional*. És un estil que fomenta principalment els dos valors que més contrasten amb el Romànic: l'alçada i la lluminositat. Un clar exemple amb el qual estem tots familiaritzats és la catedral de Notre-Dame de Paris.

El Gòtic Septentrional, però, va ser seguit més enllà de les fronteres franceses. Països com la llavors Castella (concretament en la construcció de les catedrals de Burgos i Lleó), Anglaterra o Alemanya (amb la seva altíssima catedral de Colònia -156m-) es van deixar emportar per la influència septentrional.

També a França, però un segle després, es va veure que al potenciar tant l'alçada dels edificis, es podien fer més lleugers, sense necessitat de tants murs com hi havia fins aleshores. Neix llavors el *Gòtic Radiant*, que on hi havia murs obre grans finestres, on

es potencien la traseria (*imatge 19*) i els vitralls. No tant estès com altres corrents, el Gòtic Radiant té la seva màxima esplendor en la construcció de la Sainte-Chapelle situada a la capital francesa.



Imatge 19. Detall de la traseria del Claustre de Pamplona.

No gaire després i sense moure'ns de França, neix al sud del país el nomenat *Gòtic Meridional*, el qual ens interessa, ja que per raons de proximitat geogràfica, va tenir gran influència a Catalunya. Sent el contrari de tot el vist fins ara, aquest corrent no busca la verticalitat, sinó més bé tot el contrari. Prescindeix completament del transsepte, basant-se en una nau única. Aquest model s'anomena planta de saló, i una construcció molt familiar per a aquest treball, Santa Maria del Mar, el segueix, tal i com veurem més endavant.

Ja molt més endavant, als segles XV i XVI es va generar el *Gòtic Flamíger* (anomenat així per la gran quantitat de motius a les construccions que recordaven a la forma de les flames). La rosassa de Santa Maria del Mar pertany a aquest estil, ja que és posterior a la construcció de la església.



Imatge 20. Rosassa de Santa Maria del Mar

En tot moment hem parlat de les principals potències artístiques d'Europa, obviant, i no de manera accidental, a una de les més poderoses: Itàlia.

Itàlia mai va seguir el model francès, tenint llavors un estil propi caracteritzat pels elements següents: cobertes de fusta, murs amples i robustos (el contrari que a la resta d'Europa), revestiments de marbre policromats, etc. També, seguint la tradició italiana, el baptisteri i el campanar es construïren separats de la resta de l'edificació.

B.2 Pintura i escultura al Gòtic

Es pot deduir que, amb la tendència a obrir grans finestres, no hi havia gaire espai reservat a la pintura comparat amb temps passats. No obstant, sí que es van pintar retaules i vitralls.

Això en quant a les Catedrals, però l'aparició de les primeres universitats i escoles catedralícies va fomentar alhora les miniatures, que van sortir dels monestirs per ser elaborades a tallers específics de les ciutats.

No obstant, el tema continuava sent religiós (amb excepció d'alguns retrats), tot i que tractat d'una manera diferent al Romànic. Les proporcions eren més naturals, i s'expressaven més les emocions. La tècnica emprada va ser: a la majoria d'Europa el tremp, a Itàlia el fresc i, durant els últims anys del Gòtic es va introduir la pintura al oli.

Per altra banda, l'escultura gòtica es veu per fi alliberada de l'estructura arquitectònica. Tal i com vam veure a l'hora d'estudiar el Romànic, eren les escultures les que s'adaptaven a l'edifici, el que les limitava molt. Els avenços van permetre que aquella situació acabés, però l'escultura no es va moure gaire de l'àmbit religiós, continuant amb la seva labor didàctica. No obstant, les figures gòtiques guanyen naturalitat i elegància dels moviments, el que els hi dóna un valor més estètic que al Romànic.

Com va passar amb el seu estil predecessor, durant el Gòtic les escultures són àmpliament utilitzades a les portalades, on aquestes figures mostren diversos aspectes religiosos. Un exemple clar és la portalada reial de la Catedral de Chartres (França). Les estàtues columna, que són ornamentacions escultòriques dels pilars de les catedrals, són també un símbol clar de l'escultura Gòtica, que mostren el clar pas d'independència que es fa entre la escultura i l'arquitectura (embelliment per davant d'adaptació a la forma).



Imatge 21 . Portalada reial de la Catedral de Chartres

Tot i això, ni la escultura ni la pintura tenen el seu moment de glòria durant el Gòtic, són disciplines subordinades a l'arquitectura, la reina d'aquest estil, però sempre cal tenir en compte els avenços que van patir les dues disciplines durant aquella època.

2.2 Barcelona al s. XIV

A. Barri de la Ribera i el Born

Quan hem parlat del context històric de Barcelona, sempre ho hem fet en caràcter general, però no ens hem centrat en el lloc on va ser construïda Santa Maria del Mar.

En un moment de gran expansió econòmica com la que va tenir la sort de viure la ciutat de Barcelona entre els segles XIII i XV, la Ribera va esdevenir el centre econòmic de la ciutat. Tot i que avui dia el creixement de la ciutat sobre el nivell del mar fa que ja no sigui així, en aquella època la vora del mar tocava aquell barri, el que va ser la clau del seu poder.

Tot i això, no era un barri noble. Era un barri de mercaders i treballadors, el que convertia la Ribera en un lloc pintoresc i variat. Els rics, comerciants que havien fet fortuna amb els negocis del mar, es trobaven en la seva majoria al popular carrer Montcada, on tenien els seus propis palaus. També era el lloc on es trobaven diversos gremis de la ciutat, que tenien allà els seus tallers i vivendes. Però, sobretot, era un lloc proper al mar, i com a tal, tenia un edifici imprescindible a qualsevol centre neuràlgic del comerç marítim: la Llotja (construcció que artísticament pertany al Gòtic Civil Català i de la que encara es conserven dos estances originals: la sala de Contractacions i la dels Cònsols, que donen una clara idea de la funció original de l'edifici).

Un sector d'aquest barri, que a vegades es confon amb la totalitat de la Ribera es el denominat Barri del Born, que inclou el Passeig (i avui dia, també el Mercat) del Born i l'església de Santa Maria del Mar, al voltant de la qual va tenir origen aquest barri. Era un lloc on vivia la gent de Mar: els navegants quan es trobaven a la ciutat, o els famosos bastaixos, que s'encarregaven de transportar mercaderies des del port a la resta de la ciutat. El nom del Born té un significat peculiar. A l'edat medieval, al passeig del Born es realitzaven les *justes* (torneigs entre cavallers de l'Edat Mitjana), i és que això mateix vol dir la paraula "born", torneig.

2.3 Planificació:

A. La iniciativa

On avui es troba Santa Maria del Mar abans hi havia hagut una altra església, Santa Maria de les Arenes (de la qual tenim constància des de 998), i que ja havia estat construïda sobre un altre temple paleocristià. Per què aquell lloc era tant important religiosament? Perquè és on la llegenda ubica que es van trobar les restes de Santa Eulàlia de Barcelona l'any 887 i on, molts anys enrere, el 38 dC es suposa que va predicar l'apòstol Sant Jaume a la ciutat de Barcelona.

Un cop situats: Era principis del s. XIV i el Barri de la Ribera estava en plena expansió econòmica. Els feligresos de Santa Maria de les Arenes es van adonar que aquell temple es quedava petit per la seva venerada verge del Mar. Per aquesta raó, ja a l'any

1329 (segons ho documenta la placa commemorativa que es troba a la mateixa església) es van començar les ambiciosos obres del que seria Santa Maria del Mar. La primera pedra la va posar el rei Alfons el Benigne el 2 de març d'aquell mateix any (tornant de la conquesta de Sardenya), però les obres no van començar fins gairebé tres mesos després, el 25 de maig.



Imatge 22 . Placa commemorativa del inici de les obres

El projecte va estar encomanat a dos dels mestres d'obres més prestigiosos de la ciutat: Berenguer de Montagut i Ramon Despuig (posteriorment substituïts per Pere Oliver (1336) Guillem Metge (1378)), els quals van estar a càrrec d'altres grans edificis com la Catedral de Palma i de Vic respectivament.

Un fet inèdit es que es va establir com únics responsables materials de l'obra als feligresos, és a dir, a gairebé tota la població de la Ribera, que participà molt activament degut a la gran devoció que existia per la verge a la qual se li dedicaria el temple: des de mercaders fins als macips, tots participaven tant com podien en la construcció del temple. No obstant, també es va veure com un mitjà d'ostentació pels rics mercaders del barri, que podrien mostrar al món la riquesa que estava guanyant el seu barri durant aquella època.

2.4 Construcció

A. Inicis, transcurs de l'obra i finalització

Per una raó o per l'altra, el fet és que les obres van començar l'any 1329 (i finalitzarien, en un temps rècord, l'any 1383). Va ser una obra, tal i com hem explicat, molt participativa, fet per i per als treballadors del barri. Amb els diners dels grans comerciants, la feina dels mariners i macips, i la destresa

Macips (Edat Mitjana):
Descarregadors de mercaderies dels ports de les principals ciutats

del gran considerat mestre d'obres Montagut es va aconseguir elaborar la construcció de manera ràpida, eficaç i seguint el patró original.

Segons es documenta, les capelles laterals i la façana principals van estar acabades l'any 1350. No tenim gaire més informació fins l'any 1378, quan va sorgir un gran contratemps: la construcció anava a perfecte ritme, ja s'estava acabant el quart tram de voltes quan un incendi a les bastides va fer bastant malbé les pedres ja col·locades. No obstant, ràpidament es van reparar els danys i l'any 1383 es va col·locar l'últim tram de voltes, el que donava per finalitzada la construcció. Un any després, l'agost de 1384, es va oficiar la primera missa al temple a mans del bisbe Pere Planella. Posteriorment a la seva construcció, i com a curiositat, cal esmentar que el rei Pere el Cerimoniós va ser un gran protector d'aquesta edificació, ja que estava totalment enamorat de la seva grandesa.

Les comparacions són odioses, però alhora inevitables. L'any 1329, quan va començar la construcció de Santa Maria del Mar, la catedral de Santa Eulàlia portava gairebé trenta anys en construcció, i no va estar acabada fins l'any 1420, gairebé quaranta anys després que Santa Maria. La raó és simple, la construcció de l'església de Santa Maria del Mar va ser una construcció molt més austera, sense poder aspirar a la ostentació de la catedral dels nobles i el clergat, i alhora una obra molt participativa, el que va fer que en pocs anys el projecte estigués acabat (ja se sap, la unió fa la força). No obstant, la catedral de Santa Eulàlia va patir moltes modificacions del seu projecte original, el que inevitablement va ocasionar que les obres s'allarguessin uns quants anys. S'entén, però, ja que una estava destinada a ser la catedral d'una de les majors ciutats del Mediterrani, i Santa Maria del Mar no deixava de ser una església més (encara que després arribés a ser molt més que això).

B. Modificacions posteriors

El 2 de febrer de 1428, en plena celebració de la Candelària, un terratrèmol va tenir lloc al territori català, amb epicentre a prop de Camprodon, als Pirineus. Amb una intensitat de 9 i una magnitud de 6 a l'Escala de Richter, va ocasionar diversos danys en tot el territori, sense comptar el gran nombre de morts que va ocasionar, gairebé mil. Una trentena d'aquests morts es trobaven a Santa Maria del Mar, on el terratrèmol va causar l'enderrocament de la rosassa de la façana principal.

Aquesta és, doncs, la modificació més significativa de la construcció de Santa Maria del Mar. Poc aviat de la catàstrofe, es va dur a terme el projecte de la nova rosassa de

l'església que seria de l'estil de moda de l'època, el *Gòtic Flamíger*. Les obres van acabar entre l'any 1459 i 1460 (quan es van acabar d'instal·lar els vitralls).

Ja al s. XVII, es va construir, per expressa ordre del monarca, un pont que uní palau reial amb la església pel lateral del Carrer de Santa Maria i que desembocava en una llotja reial amb vistes privilegiades a l'altar.

2.5 Edificació

Però, com és Santa Maria del Mar? Coneixem la seva història, el context en el qual va ser construïda i intuïm que va ser un símbol del Gòtic Català, però encara ens queda molt per descobrir.

A. Exterior

A primera vista, Santa Maria del Mar és un edifici robust, amb tendència a la horitzontalitat, el que contrasta amb el que ens trobarem al seu interior. Està estructurada en tres nivells ben diferenciats i superposats i compte amb grans finestres coberts amb vitralls. Aquests tres nivells corresponen a la nau central i les dues naus laterals, que estan ben sostingudes amb uns contraforts amples i robustos.

A.1 Façana occidental o principal



Imatge 23 . Façana principal Santa Maria del Mar

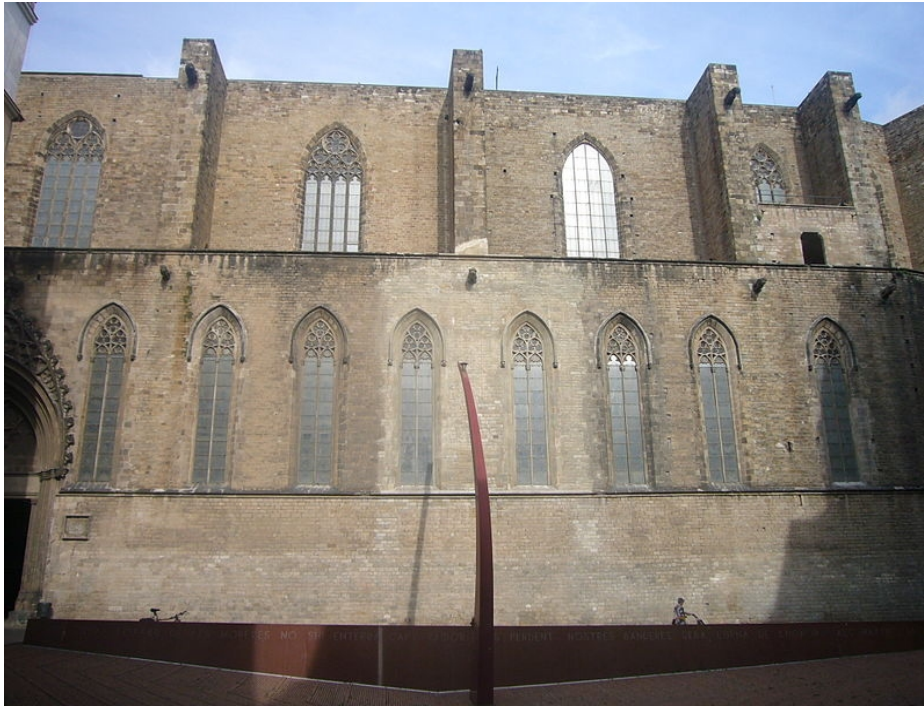
La façana principal de Santa maria del Mar és la que dóna a la plaça Santa Maria, originalment el Fossar Major.

Tal i com s'ha esmentat abans, està dividida en tres nivells verticals, però també en dos horitzontals. També destaquen les dues torres octogonals que flanquegen l'edifici, però que tampoc donen gaire sensació de verticalitat.

En quant a la divisió horitzontal, la part inferior conté la gran portalada (que acaba amb un gablet (coronació de la portalada de manera triangular) de traceria. La decoració escultòrica no és ni abundant ni ostentosa, en la línia de la resta del edifici: a la portalada es poden trobar escultures de Sant Pere i Sant Pau i al timpà, la Verge Maria, Jesús i Sant Joan. Com a curiositat, a la porta principal es poden trobar dos petits detalls escultòrics que representen els bastaixos o macips, que tant van col·laborar a la construcció de l'església.

La part superior, però, destaca per la gran rosassa de la que hem parlat a l'apartat anterior. En aquesta part també es poden visualitzar els dos contraforts, que estan recolzats en un altre element típic de l'arquitectura gòtica: els pinacles. Les torres de les que parlàvem abans són primes, i acaben en dos pisos de finestres i un tercer pis, més estret, que porta les obertures finals.

A.2 Façana del Carrer de Santa Maria



Imatge 24. Façana del Fossar de les Moreres

Aquesta façana, més coneguda per ser la que dóna al Fossar de les Moreres, segueix amb l'estela de la senzillesa als seus murs. Es segueix veient un gran nombre de finestrons estrets però allargats i el domini de les línies horitzontals. També es poden veure unes curioses gàrgoles a la part superior de cada nivell, tot i que són fruit de restauracions posteriors. El portal d'aquest carrer (que és gairebé idèntic al de l'altre costat, que dóna al carrer dels Sombrerers) presenta també un gablet, tot i que no tan elaborat com el de la portalada principal, i la presència escultòrica és gairebé inexistent. Just al costat del portal, es troba la placa commemorativa del inici de la construcció de l'edifici.

A.3 Façana del carrer del Born

Originalment sense porta, aquesta façana en realitat seria la capçalera de l'església. No presenta gaire característica singular més enllà de la seva forma arrodonida, ja que a l'interior és tot just on es troba el deambulatori (passadís que recorre l'absis). El portal, tot i ser posterior (sota les mans del mestre d'obra Bernat Salvador, l'any 1542), presenta una novetat respecte als dos portals laterals: una escultura del personatge principal d'aquesta església: la Verge del Mar, Santa Maria del Mar.

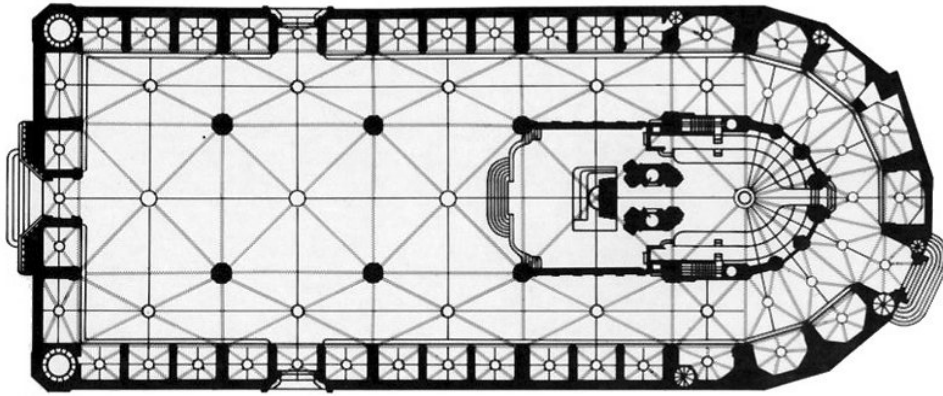


Imatge 25. Porta del Born amb Sta. Maria del Mar al timpà.

B. Interior

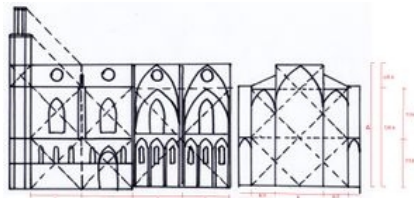
L'interior de Santa Maria del mar és altament característic. Sense tenir en compte la part de l'absis, de la qual parlarem amb més detall a continuació, l'espai està format per quatre trams quadrats, una organització excepcional al Gòtic Català, que corresponen a trams laterals de mig quadrat i amb tres capelles laterals per tram (amb un total de trenta-cinc capelles). Els pilars de l'interior són nus, octogonals i tenen aproximadament uns divuit metres d'altura. Tots aquests trams estan coberts per voltes de creueria, i aquesta característica, juntament amb el nombre reduït de columnes i la poca decoració de l'edifici dóna lloc a una sensació d'espai molt ampli, amb molta verticalitat i diàfan. Aquest efecte, però, no es podria aconseguir sense la gran quantitat de llum natural que arriba des de l'exterior a través del gran nombre de finestrons amb els que compta l'edifici.

B.1 Planta



Imatge 26 . Planta de Santa Maria del Mar

Santa Maria del Mar és un edifici que presenta una planta de saló de tres naus que té les capelles esmentades abans englobades dintre d'una sola façana envoltant. L'absis té deambulatori (al qual se li pot buscar una funció més enllà d'estètica, ja que es diu que molts mariners passaven per aquest deambulatori per tal de demanar a la verge del Mar sort en les seves travessies) i compta amb nou capelles radials, set a la part corba i dues a la recta. El presbiteri (espai que precedeix l'altar major) està definit per un semicercle que el formen vuit columnes octogonals, que juntament amb les altres vuit que es troben a l'interior -separats entre ells uns quinze metres, fet insòlit a Europa-, separen l'espai longitudinal en quatre extrems.



Imatge 27. Proporció lateral de Santa Maria del Mar

Les altures dels col·laterals són poc diferents de les de la nau central, el que també ajuda a donar sensació d'amplitud, a l'espai que queda entre una altura i l'altra hi ha uns òculs que, tot i que no com ho fan els finestrons, deixen passar la llum natural cap a l'interior. Les capelles (13 metres) tenen la meitat d'altura que els col·laterals (26 metres) el que és una diferència significant, cosa que no passa a l'hora de comparar els col·laterals i la nau central, que només és una vuitena part més alta.

I per acabar, un fet destacable, que tot i seguir l'estela del Gòtic, s'accentua més en aquest edifici. La disminució del travesser, que és gairebé inexistent en aquesta edificació.

2.6 Post-construcció

Tot i que sempre sota l'ombra de la Catedral de Barcelona, Santa Maria del Mar ha esdevingut un dels símbols de la ciutat comtal per excel·lència, i per a molts és el símbol més característic del Gòtic Català. Posteriorment a la seva construcció, la seva popularitat va anar més enllà del Barri de la Ribera i, s'explica que qualsevol persona que visités Barcelona passava per Santa Maria del Mar i quedava entusiasmat per la seva austera bellesa. Tant va ser la importància de Santa Maria per als catalans que fins i tot es va enterrar al seu interior a Pere, Conestable de Portugal, més conegut com Pere IV, Comte de Barcelona. I el més important, avui dia encara conserva l'essència de ser el símbol d'un barri obrer i populós.

A. Basílica menor (1923) i Bé d'Interès Cultural (1931)

No és fins molts anys després de la seva construcció, però, que Santa Maria comença a rebre els primers reconeixements. Ja al s.XX, l'any 1923, el Papa Pius XI li concedeix el títol de Basílica Menor, que només tenia com a precedent a la ciutat la Catedral de Santa Eulàlia i la Basílica de la Mercè.

No molts anys més endavant, l'any 1931, el govern espanyol va concedir a Santa Maria el títol de Bé d'Interès Cultural, que segons decreta la llei constitucional, seria el següent:

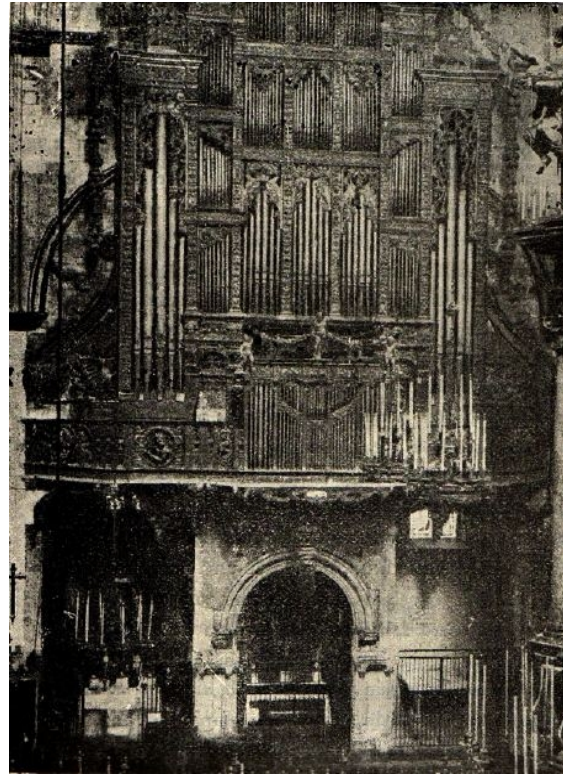
BIC (Bé d'Interès Cultural) és qualsevol immoble i objecte moble d'interès artístic, històric, paleontològic, arqueològic, etnogràfic, científic o tècnic, que hagi estat declarat com a tal per l'administració competent. També pot ser declarat com BIC, el patrimoni documental i bibliogràfic, els jaciments i zones arqueològiques, així com els llocs naturals, jardins i parcs, que tinguin, valor artístic, històric o antropològic.

2.7 Conflictes bèl·lics

A. Guerra Civil Espanyola (1936-1939)

Tot i que l'edifici de Santa Maria del Mar també va patir danys durant el Setge de 1714 a la ciutat de Barcelona per part de les tropes espanyoles, no hi ha gaire documentació sobre el tema, així que es suposa que els danys materials no van ser quantiosos. No obstant, més de dos segles després, Santa Maria va patir el seu pitjor cop: la Guerra Civil Espanyola.

Si s'observen les imatges següents, es poden observar ràpidament grans diferències amb el que podem trobar a la basílica avui dia.



Imatges 28 i 29. Santa Maria del Mar abans de l'atac anarquista

Aquestes imatges són de les poques que existeixen de Santa Maria abans de l'atac que va patir l'any 1936 per part d'un grup d'anarquistes que, tal i com havien fet a esglésies de tot el territori espanyol, van saquejar i destrossar tot el que van trobar per davant. Les majors pèrdues a la Basílica van ser, com es pot veure a les imatges, l'altar i l'orgue, ambdós d'origen barroc i de valor inestimable.

2.8 Restauracions

Degut a aquests atacs i al pas del temps, la Basílica de Santa Maria del Mar ha patit diverses restauracions al llarg de la seva història, la majoria però, concentrades en aquests dos últims segles.



Imatge 30 . Una restauradora dóna forma a una gàrgola de Santa Maria del Mar

A. Postguerra espanyola

Tot i que es coneix que es van fer petites restauracions a l'església per tal de disminuir els danys causats a l'atac de 1936, els pocs recursos amb els quals va deixar la Guerra el país i la poca predisposició del mateix per tal de restaurar el patrimoni damnificat, no va fer possible que es realitzés una gran restauració del temple.

B. Restauracions actuals

No obstant, i des de l'any 2006, la Generalitat de Catalunya, juntament amb el recolzament del arquebisbat de Barcelona han elaborat un projecte de restauració que perdurarà fins a 2014 i amb un pressupost de més de tres milions d'euros per tal de retornar a Santa Maria del Mar la seva esplendor gòtica.

A dia d'avui, s'han restaurat els següents elements:

- Elements escultòrics de l'exterior
- Sistema d'abocament d'aigües
- Eliminació de elements estranys i vegetació
- Reparació del mur a totes les façanes
- Substitució dels carreus degradats
- I per últim, en el moment d'entrega d'aquest treball, s'està duent a terme la restauració de la porta del carrer del Born.

3. L'ESGLÉSIA DEL MAR

3.1 La novel·la

Gairebé tots els catalans, i més concretament els barcelonins, han sentit parlar de la novel·la de *L'Església del Mar* (més coneguda pel seu nom en castellà, *La Catedral del Mar*), una joia totalment local que s'ha convertit en un *best-seller* mundial. Aquest llibre de gairebé set-centes pàgines ha fet les delícies dels amants de la novel·la històrica arreu del món, i fins i tot als que no els agrada la història, ja que les trames paral·leles d'amor, desengany i passió no deixen indiferent a ningú. Però centrem-nos en l'argument: L'Església del Mar parla de la apassionant història d'Arnau Estanyol, el fill d'un serf de la terra que, degut a una sèrie d'esdeveniments els quals hauran de descobrir llegint la novel·la, fuig amb el seu nadó a la ciutat de la llibertat, a Barcelona. Allà, pare i fill, sobreviuran a moltíssimes dificultats que se'ls posaran per davant, però que amb enginy, i sobretot amb l'ajuda de la verge de la Mar seran capaços de superar.

Més endavant es mostrarà una comparativa entre la història fictícia i la realitat, que si bé no donarà cap detall revelador de la història, farà que, qui no l'hagi llegit encara, tingui ganes de fer-ho.



Imatge 31. Ildfonso Falcones.

3.2 L'autor

El que més sorprèn de la elaboració d'aquesta novel·la és el seu autor. No és cap historiador, però sí que és un advocat apassionat de la història i de la ciutat de Barcelona. Ildfonso Falcones de Sierra (Barcelona, 1959) –*Imatge 31*– és el creador d'aquesta novel·la que l'ha catapultat directament a la fama, i que va ser escrita durant el llarg període de cinc anys, en els quals Falcones es va documentar amb més de tres-cents llibres d'Història i Art, fet que ha ajudat a que aquesta novel·la sigui tant realista i assequible per a gairebé qualsevol lector.

Falcones no ha deixat en cap moment d'exercir com a advocat en el seu bufet de l'Eixample, però l'èxit de *L'Església del Mar* li va permetre administrar el seu temps suficientment bé per delitar-nos amb una altra novel·la històrica, això sí, amb un context d'allò més diferent: *La mano de Fátima*, situada a Al-Àndalus, territori de la Península Ibèrica que va estar sota domini musulmà durant més de set-cents anys.

Actualment està treballant en una nova novel·la d'argument i localització totalment desconeguts, cosa que conec perquè el propi Falcones va tenir el gran detall de contestar el missatge que li vaig enviar durant la realització d'aquest treball animant-me i disculpant-se per no poder col·laborar amb una entrevista, degut a la seva ocupada agenda, que inclou l'elaboració d'aquesta nova novel·la. Un gran detall que demostra que no per aconseguir gran fama, aquest gran escriptor barceloní hagi perdut la humilitat del principi.

3.3 Paral·lelisme amb la realitat

AVÍS IMPORTANT: Si no heu llegit la novel·la “L'Església del Mar” i no voleu que us espatllin el final, no continueu llegint aquest apartat

Abans de tot, cal aclarir que “L'Església del Mar” és una novel·la, és a dir, que no tot el que es diu en ella és veritat, no obstant, algunes coses sí.

Al començar aquest treball, doncs, em vaig plantejar buscar què hi ha de veritat i què no en la novel·la, així que amb llapis i paper a la mà, i analitzant el més exhaustivament possible el llibre, vaig elaborar aquesta petita comparativa.

- Començarem pel millor moment possible, pel principi de la història. La novel·la comença amb el casament de Bernat Estanyol, on el senyor feudal s'aprofita de la seva recent esposa. Era veritat que el senyor feudal tingués aquest dret sobre una dona que no era la seva? Doncs sí, un dels anomenats *Mals Usos* era el dret del senyor feudal a 'dormir' amb qualsevol dona que estigués sota el seu poder durant la seva nit de bodes. Tot i això, era un dret en desús, però que Falcones va aprofitar per aportar una mica de dramatisme a la història.
- En quant a la fugida de Bernat amb el seu fill, Arnau. Sí, va haver-hi casos de pagesos que fugien de la seva terra cap a la llibertat somiada, Barcelona. No eren molts, i moltes vegades no arribaven molt lluny, però no podem parlar d'una mentida.
 - o És llavors quan arribem a la ciutat. Molt encertada la localització dels Grau (tiets de l'Arnau que pertanyien a la classe burgesa) al carrer Montcada, on sí que es van construir nombrosos palauets de la burgesia medieval barcelonina. També és veritat l'estructuració del taller del senyor Grau, destacant el fet de tenir a una persona d'origen magreví al servei -pràctica habitual a l'època-, entre altres detalls.

- En quant a la construcció de Santa Maria, que aviat cobra protagonisme a la història, destaca ràpidament l'aparició dels bastaixos, que a la història eren uns homes que transportaven les mercaderies des del port a la resta de la ciutat, tal i com va passar a la vida real, però que en realitat no van traslladar a la seva esquena les pedres que van compondre l'església des de Montjuic (tal i com explica Falcones) sinó que llençaven les pedres des de Montjuic al mar (els que coneixien la ciutat, saben que és un cim que dona directament a la costa) i des de la vora del mar, transportaven les pesades pedres a Santa Maria, que es trobava a pocs carrers.
- També cal parlar d'un lloc que té gran importància a la novel·la, la Plaça del Blat, on mor el pare d'Arnau. Sí, aquesta plaça va existir, i avui dia és la Plaça de l'Àngel. El que no sabem segur és si va existir una revolució com la que va portar a terme Bernat, si més no coneixem que els barcelonins de les classes més baixes van patir molta gana durant la Crisi de l'Edat Mitjana, així que molt possiblement molts d'ells sí que es van revoltar contra les classes més altes.
- Arnau va creixent, i passa per diferents oficis: primer és aprenent al taller del seu tiet, passa a ser bastaix, noble i finalment, Cònsul de Mar, per després ser detingut per la Inquisició i perdre tots els seus privilegis. És pràcticament impossible que una sola persona hagués ostentat a tants càrrecs i tant diversos durant la seva vida. Si un adjectiu pot qualificar l'Edat Mitjana és el de classista, i un fugitiu de la terra no podia arribar mai a ser Cònsul de Mar, i molt menys casar-se amb la pupil·la del rei de la Corona d'Aragó.
- Tractem un altre tema important: la religió. Un dels episodis més cruels de la novel·la és l'atac al Call de la ciutat, al barri jueu. Si heu visitat la sinagoga principal del Call Jueu de Barcelona, podeu imaginar que és impossible que allà es refugiés durant un període de més de tres dies tota la població jueva de la ciutat, que ascendia a gairebé els 4000 habitants. Tot i així, sí que va existir un assalt al Call, l'any 1391, que va acabar amb el resultat de més de tres-cents morts i la dissolució del Call com a barri jueu.
 - o Un altre factor important relacionat amb la religió és la Inquisició. Molts poden pensar que era un fet exagerat l'extrema crueltat amb la que Fra Joan (Inquisidor i germanastre d'Arnau) tracta a la gent quan la jutja, però tal i com hem vist al context històric, la Inquisició va existir, va ser cruel i va comportar milers de morts i centenars de milers de detinguts.

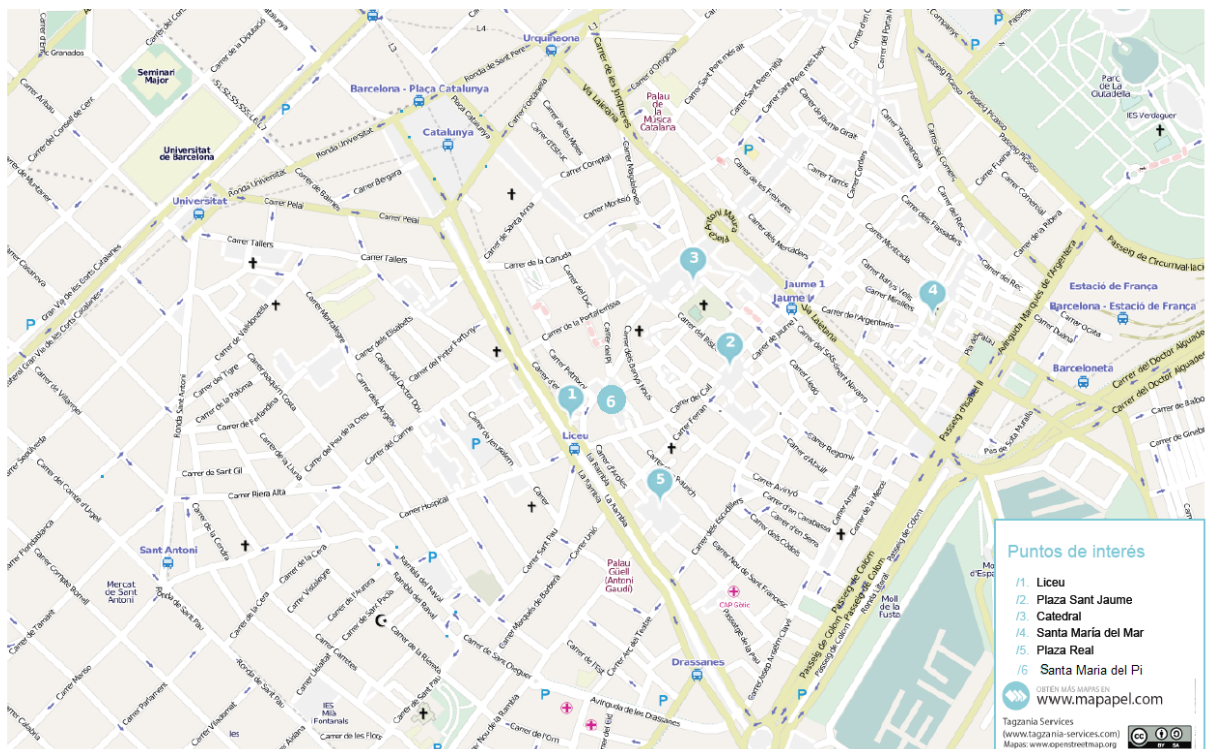
En definitiva, Arnau no el podem tractar com un personatge normal. En la meva opinió, més que un personatge és un medi pel qual Falcones ens intenta explicar i contextualitzar la construcció de Santa Maria del Mar. Molt poques coses són mentida, però la modificació de la realitat queda clarament justificada al tractar-se d'una novel·la, que necessita factors més enllà de la història en sí: necessita amor, drama, etc. I, amb tota seguretat, això és el que va comportar a l'autor a modificar aquests aspectes.

TREBALL

DE

CAMP

A continuació, es mostrarà el treball pràctic realitzat durant aquest treball. Gran part del mateix implica diverses visites al Barri Gòtic de Barcelona, i per facilitar-vos la feina m'agradaria que tinguéssiu com ajuda el següent mapa, on es marquen els llocs principals que he visitat.



Imatge 32. Mapa de les diferents visites realitzades al Barri Gòtic

4.1 RUTA LITERÀRIA: LA CATEDRAL DEL MAR (setembre 2012)

Hi ha vegades que les oportunitats arriben per casualitat, això em va passar amb aquesta pràctica: buscant informació sobre la novel·la L'església del mar que em fos

útil pel treball, vaig topar amb aquesta ruta literària: un 'tour' per tots els escenaris de la novel·la, era just el que necessitava! A continuació adjunto la descripció de la ruta que es presenta a la seva pàgina web:

<http://www.iconoserveis.com/castellano/detalle.php?q=2&tipo=rutas>

“Descobreix amb una visita guiada els escenaris dels fets que descriu aquesta novel·la ambientada en el segle XIV, que encara que ara sembli llunyà, són uns fets que encara són presents a la Barcelona actual. Una oportunitat única per reviuire les històries dels personatges i un dels monuments més emblemàtics de Barcelona: Santa María del Mar”.

Mai havia realitzat una ruta literària, però si us agrada llegir us ho recomano efusivament, jo sens dubte faré més d'una! No obstant, el diumenge 9 de setembre em vaig presentar a Barcelona sense tenir cap idea del que em trobaria a la ciutat comtal. Aquesta va ser la meva experiència:

<http://vimeo.com/46055716>

Arribo a una solitària Barcelona el diumenge dia 9 de setembre a les 9 del matí. El camí des de Plaça Catalunya fins a la Església de Santa Maria del Mar és curt i encara tinc una hora de marge però hi ha tants llocs interessants pel camí que aviat començo la meva marxa. El Portal de l'Àngel, lluny de les aglomeracions dels primers dies de rebaixes, sembla que encara no s'hagi despertat, el recorro ràpid ja que el meu objectiu és un altre: vull arribar a l'altra catedral, o millor dit, a la única que realment hi ha a Barcelona. Tampoc hi ha gent allà i, per a la meva sorpresa, les portes del temple estaven obertes. Em vaig permetre el luxe d'entrar i gaudir de la denominada "Catedral dels Rics", l'antítesi de la del meu Treball de Recerca, però d'una bellesa incalculable. Com que aquell no era el meu objectiu, vaig seguir el meu trajecte pel carrer del Bisbe, potser un dels carrers amb més encant de Barcelona (o allò pensava jo abans de fer la ruta, on vaig descobrir petits tresors barcelonins amagats en carrerons de poc renom de la ciutat). Un cop a Plaça Sant Jaume, era inevitable girar-se cap aquells dels símbols de poder, enfrontats però alhora imponents per igual. No obstant, vaig els vaig donar la esquena per prosseguir la meva marxa pel carrer Princesa fins a Via Laietana, aquella que marca clarament els límits del Barri Gòtic.

M'introdueixo al Barri de la Ribera pel carrer de la Argenteria, un carrer que mostra una vista preciosa de Santa Maria del Mar al seu final.

Ja havia arribat, però encara em quedava temps de sobra, així que, com bona "investigadora", vaig començar a "tafanejar" les quatre façanes de la església (o millor dit, les tres, ja que un dels carrers laterals estava tallat, coses del directe) i vaig entendre la inspiració de l'autor de la novel·la: hi havia tanta història en aquelles parets! Amb aquests pensaments estava jo quan vaig veure que arribava la guia: l'Eva, una noia molt jove, molt simpàtica i, com va demostrar més tard, molt bona guia. En poc temps van arribar les vint-i-cinc persones que també farien la ruta. Així que, amb puntualitat anglesa, vam començar.

Eren les deu del matí i tot just obrien les portes del temple. La veritat és que érem un grup del més pintoresc: joves, grans, enamorats, solitaris, però amb una cosa en comú: a tots ens fascinava el tema i això es notava a l'hora d'escoltar l'Eva quan ens explicava la història del Barri de la Ribera, dels bastaxos i de la fe i il·lusió amb la que la gent de mar va construir aquell vell temple a la seva verge. Va arribar el moment, encara que molts dels que feien el tour eren barcelonins i ja coneixien l'interior de l'església, em van confessar que per a ells era una meravella cada vegada que entraven, i ho vaig entendre: puc assegurar que no he vist una església més maca, i n'he vist unes quantes. No és gens espectacular, i tampoc intenta ser-ho, jo em quedo amb la frase que ens va dir l'Eva: "Crec que la bellesa de Santa Maria del Mar resideix a la seva senzillesa" i així ho penso jo. Ens va explicar bastants detalls arquitectònics que m'han sigut molt útils a l'hora d'elaborar el treball, però com hi havia missa, vam haver de abandonar aviat el temple i seguir amb la nostra ruta. Vam sortir per la porta del carrer de Santa Maria, o més coneguda per ser la porta que dóna al Fossar de les Moreres (cementiri que també apareix a la novel·la i que avui dia és on resideix un monument als lluitadors catalans de l'11 de setembre de 1714), vam prosseguir pel Born i allà la guia ens va posar en situació: a la novel·la es fa sovint al·lusió als palaus dels nobles que eren la enveja de tota la població; els palaus del carrer Montcada (avui conegut per ser l'adreça del Museu Picasso).



Imatges 33 i 34. interior de la Basílica

El carrer Montcada és potser un dels altres carrers amb encant de Barcelona, allà on miris hi ha art, ja sigui medieval o més contemporani. Vam entrar a un dels palaus medievals que avui dia forma part del ja nomenat Museu Picasso i la veritat és que estava tan ben conservat i restaurat que semblava que havies fet un viatge en el temps fins al s.XIV. Em va sorprendre que fins i tot es conservés el detall de que a les portes de cada palau hi hagués gravat l'escut de cada família, va ser una cosa que em va sorprendre bastant. Vam prosseguir el nostre camí fins a una de les poques obres romàniques que avui dia encara es conserven al centre de la ciutat comtal: la capella d'en Marcús (la qual també apareix en un dels moments crucials de la novel·la, encara que no s'especifica el seu nom), un petit tresor enmig d'un carrer qualsevol, un temple dedicat a la Verge de la Guia, a aquella que ajudava a trobar el camí adequat a tots els viatgers que passaven per l'antiga Via Augusta. Prop d'allà es troba la Plaça de la Llana, lloc on a l'Edat Mitjana es van construir bastants hostals i posades, ja que com he dit abans, era una zona de presència de viatgers constant. La Plaça de la Llana té una peculiaritat: les façanes de les cases són com un llibre obert d'història, les primeres plantes són totalment medievals, però conforme vas pujant la vista aquestes van canviant a estructures cada cop més modernes. Una sort que la llei no deixi derruir la part més antiga dels edificis i ens deixi gaudir d'aquesta evolució gràfica de la història.



Imatge 35. Capella d'en Marcús

No obstant, encara queda recorregut. La meua incògnita era saber on estava la Plaça del Blat, un dels principals escenaris del llibre, i aviat el meu dubte va ser solucionat. Havia passat milers de cops per davant! El que passa és que avui dia té un altre nom, la Plaça de l'Àngel. L'Eva ens va deixar bocabadats un altre cop amb la història de l'àngel i de les restes de Santa Eulàlia que van donar nom a aquella plaça. Si tens una vista bastant audaç pots veure com l'àngel que presideix aquella transitada plaça senyala directament a la façana de Santa Maria del Mar, la verdadera protagonista de tot això. Deixem enrere el Born per endinsar-nos de ple al Barri Gòtic, passant per un dels llocs més emblemàtics de Barcelona: la Plaça del Rei. El palau reial i el palau del virrei són avui dos 'sucursals' més del Museu d'Història de Barcelona, però encara conserven el seu encant medieval. Però la reina és la Capella Reial, un intent d'imitació de la Sainte Chapelle de París, però amb la seva pròpia bellesa. Curiós el detall del campanar, amb forma de corona (símbol d'exclusivitat dels monarques de l'època).



Imatges 36 i 37. Plaça del Rei i Plaça de l'Àngel

La nostra pròxima parada té poc a veure amb l'edat Medieval, però em va fer il·lusió descobrir-ho. Es tracta de les restes del temple d'August a la part més alta del que al seu dia va ser el punt més alt de Barcelona, el Mons Taber, però que avui dia és una lleugera pujada bastant assequible de pujar. És increïble poder tocar unes pedres que tenen més de dos mil anys, és una sensació bastant xocant.

Però com aquella no és la nostra època, abandonem aviat les restes i ens dirigim cap a l'altre nucli urbà important a la història: el call jueu. Un barri jueu amb carrers amb noms de sants cristians (degut a la invasió cristiana del mateix), però que conserva molt bé la seva ascendència jueva. Vam entrar a l'antiga sinagoga, i després d'una altra classe magistral d'història per part de la guia, vam acabar de recórrer el barri jueu. Just abans d'abandonar-lo, un dels que venia amb nosaltres a fer el recorregut es va fixar en una petita inscripció en hebreu que hi havia en una cantonada, i em va sobtar bastant el que va dir l'Eva: es tracta de la única inscripció en hebreu del centre de la ciutat –està clar que a Montjuic (Mont Jueu, antic cementiri d'aquesta població) n'hi ha moltes, però no és el cas del casc antic, on els cristians van intentar esborrar-les tant sí com no). Ja ens quedava menys de recorregut.



Imatge 38. Temple d'August

L'última parada va ser l'autèntica Catedral de Barcelona, la qual jo ja havia visitat aquell mateix dia. Una catedral que no representa els valors del gòtic català, sinó que és totalment neogòtica, ja que es va intentar imitar a la resta de principals catedrals europees. I amb aquesta curiosa dada, la guia va llegir el fragment final de la novel·la, fent d'aquell moment un dels més emocionants del dia. Un cop acabat aquest magnífic recorregut, donaven ganes de tornar-se a llegir la novel·la, de tornar a Santa Maria del Mar i sobretot, d'apreciar molt més l'art que desprèn la ciutat de Barcelona.



Imatges 39 i 40. Comparativa Santa Maria del Mar i Catedral de Barcelona; Els participants de la Ruta Literària a l'interior de Santa Maria del Mar.

4.2 VISITA A SANTA MARIA DEL PI (s.XIV) I A LA CATEDRAL (s.XIII-XV) (Agost 2012)

No es pot estudiar cap cosa sense contrastar i comparar. És per aquesta raó que vaig decidir fer una visita obligada a dos temples més de la ciutat, la basílica de Santa Maria del Pi i la gran Catedral neogòtica de la ciutat. Tots dos temples, juntament amb Santa

Maria del Mar, van ser començats més o menys alhora, sota el mateix context. No obstant, totes tres són diferents. Potser Santa Maria del Pi i Santa Maria del Mar són més semblants, sent la primera la precursora artística de Santa Maria del Mar, tal i com hem vist a l'anàlisi del romànic i del gòtic català realitzat en aquest treball. Ambdues són bones representants d'aquests dos moviments artístics i bastant properes entre sí, formen l'antítesi de la Catedral de Barcelona, on regna el voler mostrar tota la bellesa cap al món a través de la façana, tot el contrari del que passa a les dues basíliques esmentades, on el més important és demostrar la riquesa material més enllà de la riquesa espiritual. No vull jutjar la bellesa de cap dels tres edificis, ja que penso que tots tres, a la seva manera, són infinitament bells i em considero afortunada de poder-los tenir a la mateixa ciutat, tots tres separats per pocs metres. A continuació es mostren les fotografies realitzades durant les visites a Santa Maria del Pi i a la Catedral, on es pot veure clarament el contrast.



Imatges 41 i 42. Ruta a Santa Maria del Pi i a la Catedral de Barcelona

4.3 VISITA A LA BIBLIOTECA PÚBLICA ARÚS: EXPOSICIÓ SOBRE MAÇONERIA (Setembre 2012)

Amb motiu de la celebració de la Festa Major de Barcelona, La Mercè, es va dur a terme una exposició molt interessant sobre maçoneria (tema que s'ha tractat en aquest treball i molt relacionat amb la construcció de catedrals gòtiques) a una de les biblioteques més emblemàtiques i relacionades amb l'època de la Ciutat Comtal, la

Biblioteca Pública Arús. Una llàstima que no permetessin fer fotografies al seu interior, perquè és un edifici bellíssim.

En quant a la exposició, probablement les meves expectatives van superar a la realitat, o potser no he tractat el tema amb tanta intensitat en aquest treball com per poder arribar a comprendre moltes de les coses que s'exposaven aquell dia. Es tractava d'un recull de llibres, documents i estris relacionats amb l'art de la maçoneria, però la majoria eren molt posteriors a l'època en la que es situa aquest treball. No obstant, quan ja semblava que no trobaria res interessant, em vaig trobar de cares amb una sèrie de plànols que van pertànyer al mestre d'obres de la Basílica de Santa Maria del Mar, Berenguer de Montagut i que il·lustraven el que posteriorment seria una de les seves grans obres mestres, la Catedral de Santa Maria de Palma de Mallorca.

Tot i que no vaig extreure gaire profit pel meu Treball de Recerca en aquesta visita, recomano a qualsevol persona interessada en l'arquitectura en general i en la maçoneria en particular.



Imatge 43. Interior de la Biblioteca Pública Arús

4.4 VISITA AL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA (octubre 2012)

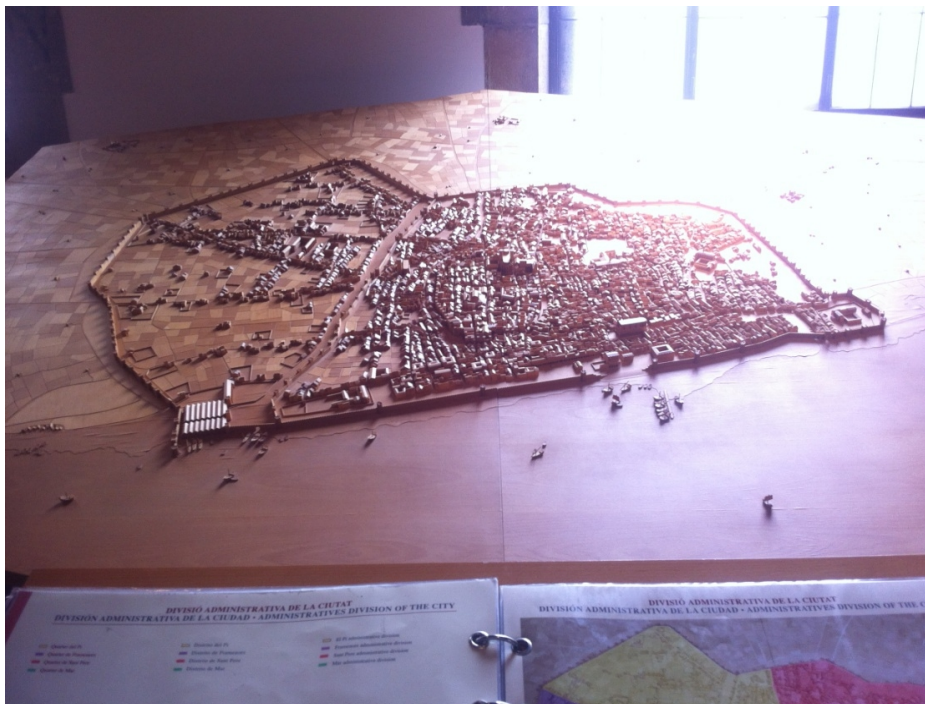
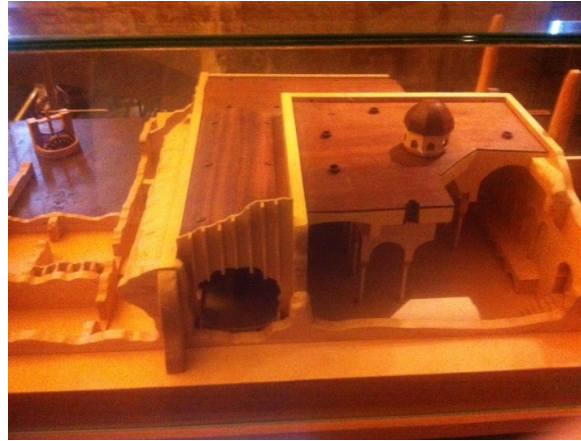
Avui faig la visita acompanyada d'una amiga el suficientment bona com per voler anar a un museu d'Història un dissabte al matí. No obstant, aquell lloc ens va deixar meravellades a les dues. La meua visita es centra al Museu d'Història de Barcelona situat a Plaça del Rei, en ple Barri Gòtic.

El que més em va impressionar d'aquell museu és la sensació de viatjar en el temps completa que tens. Per exemple, al pujar al ascensor que hi ha al principi del recorregut hi ha un cartell que et mostra com viatges en el temps (així com a *Regreso al Futuro*),

que és bastant graciós. Però, òbviament, allò no és el que més em va sorprendre. Un cop arribaves al destí d'aquest ascensor, jo crec que qualsevol es queda sense paraules: hi ha una autèntica ciutat romana! És a dir, és l'autèntica Barcino que està sota els nostres peus. La veritat és que, encara que no estigués relacionat ben bé amb el meu Treball de Recerca, però sent una apassionada de la Història com sóc, vaig tenir una agradable sorpresa. Però com que el meu destí no era aquella època, aviat vam deixar als romans enrere i ens vam endinsar en la part més superior del museu, la part relativa a la Edat Mitjana. He de dir que potser m'esperava més coses relacionades amb aquell temps després del que vaig trobar amb els romans, però la veritat és que no em va desagradar.

La exposició medieval comença amb una sèrie d'objectes i eines típics de cada sector en els quals es dividia la societat: la llar, el taller, etc. Uns objectes que, encara que no estan conservats en la seva totalitat, amb les explicacions annexes te'ls pots imaginar perfectament. Però el que més em va agradar va ser el final de la exposició (com ja he dit, la part medieval no era gaire gran i aviat vam acabar) amb una maqueta que reproduïx la estructura de la Barcelona medieval i amb la joia de la corona, mai millor dit, poder entrar dins la Capella Reial. La Capella Reial, com deveu saber els que heu llegit L'Església del Mar (i els que no ho heu fet, us ho recomano), és un dels escenaris on té lloc una de les escenes més transcendents de la història i, com ja em va passar a la Ruta Literària, vaig tenir aquella sensació tant impressionant de formar part de la història. De l'edifici em va impressionar quanta majestuositat podia haver en un lloc tant petit (és a dir, es notava que estava relacionat amb la reialesa) i, com sempre que faig quan entro en un edifici que m'agrada, vaig mirar el sostre. No era tant impressionant com el de Santa Maria del Mar, però tenia el seu encant.

I com a moment final, la sortida es fa des del que va ser el Palau Reial de Barcelona i, com bé va apuntar la meua acompanyant en aquesta visita, et sents com l'autèntic rei de la ciutat. En definitiva, una visita molt productiva i que m'ha fet descobrir un nou lloc màgic de la ciutat.

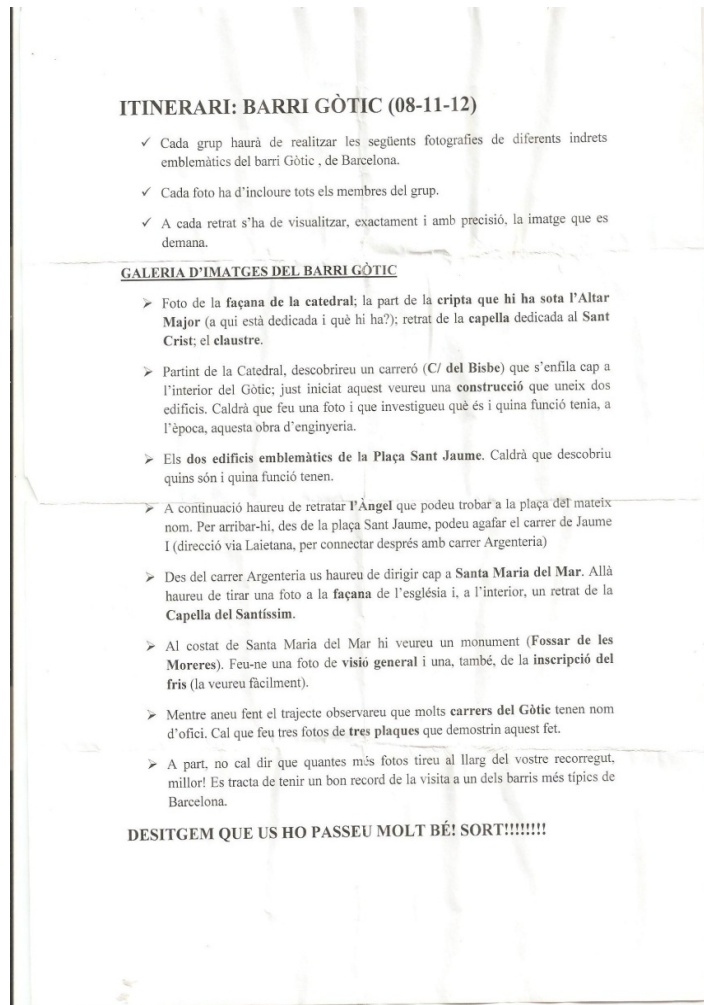


Imatges 44, 45, 46. Visita al MUHBA

4.5 EXCURSIÓ AMB L'ESCOLA AL BARRI GÒTIC (novembre 2012)

Aquesta visita és de les que més il·lusió m'ha fet de totes les realitzades en l'elaboració de la part pràctica d'aquest treball, ja que la vaig poder fer acompanyada dels meus companys, i ells encantats ja que era l'única de la classe que, gràcies a aquest treball,

coneixia la ubicació exacta de tots els llocs que vam haver de visitar, que com podreu comprovar a continuació, ja havia visitat en alguna altra ocasió. No obstant, vaig treure bastant profit a la visita, fent fotografies que em faltaven per acabar d'enllestir la teoria i el document audiovisual, apart de tenir l'oportunitat de tornar a visitar l'interior de la Basilica, el qual em va permetre poder estudiar-la de manera més exhaustiva. A continuació, podeu veure unes quantes fotografies de la visita i el full que ens van aportar a l'hora de fer el recorregut.



Imatge 47. Mapa de la visita amb l'escola





Imatges 48,49. Imatges de la visita amb l'escola

4.6 ENTREVISTES

A. ENTREVISTA A LA GUÍA TURÍSTICA EVA ROCA MONTERO, encarregada de dur a terme la ruta literària de *L'Església del Mar*

L'ENTREVISTAT

Sí, ella és la famosa Eva del meu relat de la visita guiada per l'Església del Mar. És guia turística de Catalunya (és a dir, la seva acreditació ha estat donada per la Generalitat) i una apassionada de la seva ciutat, Barcelona. Porta ja uns mesos fent aquesta ruta en anglès, italià, català i castellà i, entre una visita guiada i una altra, ha tingut la amabilitat de contestar unes quantes preguntes d'interès per a aquest treball:

L'ENTREVISTA

1. En què consisteix exactament una ruta literària?

Una ruta literària consisteix bàsicament en situar als lectors d'una novel·la en els escenaris en els que té lloc aquesta. Òbviament, no es poden realitzar rutes literàries de totes les novel·les ni a totes les ciutats, però amb escriptors com Ildefonso Falcones (*L'Església del Mar*) o Carlos Ruiz Zafón (*La sombra del viento*), els quals fan una descripció tant detallada dels escenaris de la seva història i els situa dins d'una ciutat

que actualment existeix (com és el cas de Barcelona) és molt més fàcil. També estem parlant d'una ciutat com aquesta que conserva molta part d'història i que pot donar lloc a moltes novel·les.

Personalment, m'encanten aquestes visites. La gent s'emociona moltíssim al passar pels mateixos llocs que han passat els seus personatges preferits i aquest fet els fa sentir més propera la història. És la màgia de l'art de la literatura barrejada amb l'art que emanen els carrers de, en aquest cas, Barcelona.

A més, el tema de llegir fragments de la novel·la en qüestió durant el recorregut encara fa més real i emocionant la situació. He arribat a veure a gent emocionant-se quan, al final de la ruta, llegeixo el desenllaç de la història. És una cosa molt bonica.

2. Què et va portar a fer la de la Església del Mar? Com et prepares per realitzar la visita?

Uf, va ser una decisió ràpida i de la qual estic molt contenta. Jo abans feia el recorregut del Barri Gòtic normal –és a dir, sense novel·les pel mig- i la meva empresa em va proposar realitzar la ruta literària de la novel·la de Zafón que he nomenat abans, *La Sombra del Viento*. Al principi la idea m'espantava una mica perquè és un tipus de recorregut molt diferent al que havia fet fins ara, però un cop vaig començar em va encantar. Després em van proposar la de l'Església del Mar (una novel·la que coneixia d'abans i que em va agradar moltíssim) i no m'ho vaig pensar dos cops. Ara faig els dos recorreguts alhora i en tres idiomes diferents, a vegades pot ser realment caòtic!

Bé, en quant a la preparació, requereix una miqueta més d'esforç de l'habitual, però jo estic encantada! Ens fan llegir les novel·les, clar, i també ens preparem un guió amb els fragments a llegir en veu alta en cada escenari de la ruta. El mateix Ildelfonso Falcones va assistir a la inauguració de la visita guiada i ens va donar uns quants consells que utilitzo sempre i que m'han sigut de molta ajuda.

3. Com són els assistents a una ruta literària? Disten molt dels de qualsevol ruta habitual?

La veritat és que hi ha de tot. Hi ha els típics que es saben la novel·la de memòria i que abans que tu parlis ja saben el que diràs, però la majoria de gent són persones que fa molt de temps que no s'han llegit el llibre i que, conforme van seguint la ruta, van recordant. Són els meus preferits. Però, també t'haig de dir que molta gent ve sense haver llegit la història (ja sigui perquè estan interessats en els llocs que visitarem més que en el llibre o perquè acompanyen a algú o algú els hi ha regalat la visita) i aquests

són els que em limiten més, ja que no els vull espatllar la història i m'haig de guardar molts detalls del llibre. Això sí, molts m'han confessat que en acabar la ruta estan desitjant arribar a casa per començar el llibre!

Disten als visitants d'una ruta habitual en el fet que hi ha molts menys turistes en una ruta literària (encara que hi ha més dels que la gent pot arribar a pensar), però en general són gent bastant semblant: interessada en l'art, la història i en Barcelona en general.

4. Quina part t'agrada més de la visita guiada de L'Església del Mar? I quina menys?

M'agrada molt el moment en el que entrem a l'interior de la basílica. La gent que no és de Barcelona i que no ha entrat mai, es queda meravellada. Però el que més m'agrada és que tots van a buscar amb la mirada la figura de la Verge de Santa Maria del Mar (un pilar bàsic de la novel·la). Tots ho fan! Bé, tots els que han llegit el llibre. També m'agrada molt el fet que aquesta novel·la hagi portat tant de turisme a la Església de Santa Maria del Mar. Ara el sacerdot està de més mal humor i una mica desbordat per l'aglomeració de gent, però jo crec que en el fons també està content veient com aquest edifici tant preciós i que sempre havia estat secundari, està agafant protagonisme amb el llibre, i m'agradaria pensar que també gràcies a la ruta.

No hi ha res que no m'agradi (bé, potser el sacerdot del que he parlat abans ja, ja). És una experiència que recomano a qualsevol que hagi llegit la història, i a qui no, també! Us encantarà, estic segura.

5. I per últim: em vas explicar que durant un temps també havies fet un recorregut que passava per la Catedral de Barcelona. M'interessaria molt la teva opinió: amb quina et quedes: amb la Catedral o amb Santa Maria del Mar?

M'ho poses molt difícil! Ja a la història és latent la rivalitat entre ambdues esglésies, i jo em quedo amb les dues. Encara que es van començar a construir gairebé al mateix temps, van ser acabades a diferents èpoques i el seu estil és diferent, ni millor ni pitjor. Potser Santa Maria té un encant especial, no és tant majestuosa ni tant important - no és la catedral, això està clar - però tothom que la visita queda sorprès de la seva bellesa. I com m'agrada dir durant la visita, la bellesa de Santa Maria està en la seva senzillesa, en canvi la de la Catedral està en la seva majestuositat.

B. ENTREVISTA AL HISTORIADOR I 'BLOGGER' VICENTE MORENO CULLELL



Imatge 50. Vicente Moreno.

Durant la realització d'aquest treball, moltes de les meves recerques em van portar a un mateix lloc: el blog "Socials en xarxa" de la web Sàpiens.cat (<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa>). No em va caldre gaire temps per adonar-me de que era un lloc web molt i molt interessant, on de

manera periòdica i constant es van escrivint entrades sobre diferents fets i períodes importants de la nostra història, això sí, explicats de manera entenedora i en cap moment avorrida. Vaig pensar que seria molt interessant parlar amb el senyor Vicente Moreno, autor del blog, i fer-li unes quantes preguntes més relacionades amb el meu treball. La seva resposta va ser immediata i molt amable, i com podreu llegir a continuació, la passió per la història és present a cada una de les seves respostes.

L' ENTREVISTAT:

Vicente Moreno Cullell –imatge 50- (Barcelona, 1981), llicenciat en Història per la UAB l'any 2005 i diplomad en Estudis Superiors Especialitzats en Història Comparada, Social, Política i Cultural per la mateixa universitat l'any 2007. És membre del Centre d'Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica (CEFID-UAB). Ha treballat com a professor d'educació secundària i ha col·laborat amb diversos mitjans de comunicació (des de retransmissió de partits del RCD Espanyol a Ona FM fins realitzant tertúlies a RKB, emissora dedicada a la difusió de la història). Actualment està immers en el blog ja mencionat, Socials en Xarxa, i en un projecte anomenat "París: Llums i Revolució" (UAB, 2004), amb l'objectiu de difondre la història de la Revolució Francesa entre els estudiants catalans a través d'un blog amb el mateix nom del projecte.

L'ENTREVISTA

1. L'Església de Santa Maria del Mar es va començar a construir l'any 1329, poc després que la Catedral de Barcelona. Creu que Santa Maria del Mar, finançada totalment pel poble, sense ajuda del clergat o la noblesa, està a

la alçada de ser comparada amb la Catedral, ja que l'han anomenat com "la Catedral del Poble"?

En aquest sentit, podem considerar que Santa Maria del Mar és un temple que a nivell d'imaginari popular resulta ser la veritable catedral de Barcelona, tot i no tenir mai aquesta categoria dins de la jerarquia territorial de l'Església. Això va ser possible, fonamentalment, pel fet que la catedral, la de veritat, no va acabar-se fins a finals de l'edat mitjana i en un context de crisi econòmica i decadència política que va deslluir el procés. De la mateixa manera, el fet que la construcció de Santa Maria del Mar impliqués tot un barri, el de la Ribera, va possibilitar aquest caràcter popular del temple. Santa Maria és el resultat d'un projecte que implicava tots els gremis relacionats amb l'activitat portuària, però, tot i que sovint són oblidats, també els menestrals, els mercaders i els nobles del carrer Montcada. És a dir, era el resultat d'un projecte conjunt i que va comportar una mobilització de recursos humans que va derivar en aquesta popularitat. En definitiva, es pot considerar que aquest monument és el reflex de la darrera empenta comercial i marítima de Catalunya en el segle XIV, el temps de l'expansió mediterrània.

2. A l'investigar sobre Santa Maria del Mar, apareix molt sovint el nom de bastaix. Qui eren exactament els bastaixos? Quina importància van tenir a la construcció de la Catedral? Per què treballaven a la construcció de manera totalment gratuïta?

Els bastaixos o macips, les figures dels quals trobem representades en els capitells i en els repussats de bronze de les portes de l'església, eren els encarregats de descarregar i transportar les mercaderies des de les platges o els molls de Barcelona fins a la duana, el peatge reial, o els magatzems particulars, entre el segle XIII i el segle XV. Ells van ser els encarregats de transportar, sobre les seves espatlles, la pedra necessària per a la realització de l'obra de Santa Maria del Mar des de la pedrera reial de Montjuic fins als peus de l'església. Aquesta feina van prestar-la gratuïtament, però a canvi van obtenir una sèrie de privilegis socials importants per a l'època, com ara la possibilitat de constituir-se com a confraria.

3. M'ha interessat molt parlar del context històric de la ciutat de Barcelona durant aquella època, que va començar a ser una gran potència comercial però també va viure una crisi de fam bastant important. Creu que la Barcelona del s.XIV estava a l'alçada de les grans ciutats del continent d'aquell moment?

La Barcelona del segle XIV, malgrat la crisi, encara és una de les grans capitals econòmiques de l'Europa occidental, un dels ports més potents de la Mediterrània i el centre redistribuidor més important de la Península. Si bé la capitalitat cultural ja comença a desplaçar-se cap a París, les grans ciutats es troben encara en el Mediterrani. És més, els darrers estudis ens indiquen que la crisi econòmica i financera baixmedieval quan realment va afectar Barcelona va ser en el segle XV, i més com a conseqüències de disputes internes que de factors externs. És veritat que la fam va ser present en la Catalunya del segle XIV, però una ciutat oberta al comerç com Barcelona ho va patir menys que el món rural. Ara bé, el segle XIV català és el final d'una època i l'inici d'una transició gens clara cap a un nou món polític, econòmic, social i cultural, i la ciutat de Barcelona no pot deslligar-se d'aquest procés. Les contradiccions, però, no es farien presents de forma clara fins al segle XV.

4. És també molt interessant comentar la marcada jerarquia que regnava a la Barcelona medieval. Qui era exactament el veguer de la ciutat? Quina funció tenia? Seria com l'alcalde de l'actualitat? I qui eren els prohoms? Qualsevol podia ser prohom, o havia de tenir un cert rang social o reputació?

El veguer era l'autoritat delegada de la corona a la vegueria de Barcelona, amb jurisdicció governativa, judicial i administrativa. És a dir, en absència del comte-rei, era la màxima autoritat sobre el territori que tenia encomanat. No se'l pot comparar amb la figura de l'alcalde actual perquè les vegueries anaven territorialment més enllà dels municipis i sovint entraven en conflicte jurisdiccional amb els governs de les ciutats. En aquest sentit, el govern municipal de Barcelona restava en mans del Consell de Cent, el que avui anomenaríem com l'ajuntament de la ciutat. El Consell de Cent estava format per cinc consellers i un consell de cent prohoms (normalment

menys de cent) escollits entre el patriciat urbà, els mercaders i els menestrals barcelonins.

Respecte dels prohoms, aquests eren l'elit de la societat de l'Antic Règim. En el cas de Barcelona, podem considerar que aquests prohoms es trobaven entre els ciutadans honrats o patriciat urbà: antics mercaders enriquits, ex-funcionaris reials, rendistes, membres de la petita noblesa establerts a la ciutat, etc. Així, el patriciat urbà pot definir-se com una oligarquia mercantil i financera que, en el cas de Barcelona, ha estat quantificada en 100 individus dels 40.000 habitants que tenia la ciutat en la segona meitat del segle XIV. El seu poder econòmic i la seva influència els va permetre monopolitzar els governs municipals i la representació del braç reial (el de les ciutats) a les Corts.

5. L'Església catòlica va regnar absolutament sobre cap altra religió a Europa, va beneficiar això a l'expansió d'Europa o tot el contrari? La veritat és que no es podia considerar que aquest absolutisme catòlic comportés una certa tolerància cap a les altres religions. Van ser discriminats els practicants d'altres religions que vivien a la Barcelona del s.XIV-XV? Si així va ser, de quina manera?

La religió catòlica, o millor dit, el triomf del cristianisme en les seves diferents versions, es troba indubtablement en la base del naixement d'Europa. Gràcies al triomf del cristianisme i els seus símbols podem trobar un nexa d'unió entre les diferents cultures i regnes que els pobles germànics havien aixecat en la desintegració de l'Imperi Romà. Però no només això. Gràcies a la tasca dels *scriptoria* monàstics el llegat del món clàssic va sobreviure. I com a conseqüència de la cultura cristiana van desenvolupar-se institucions comunes als diferents regnes europeus com els gremis, els hospitals, les universitats... I va néixer el romànic i el gòtic, el primer art genuïnament europeu. És a dir, la religió cristiana és un element fonamental en el naixement de la cultura europea.

Ara bé, el cristianisme hegemònic també va suposar l'existència d'unes minories religioses en conflicte permanent. La religió en aquest període és un fet social, no privat com a l'actualitat, i la religiositat és una arma ideològica de primer ordre que es concreta en un sentiment de superioritat social i política de la cultura cristiana per sobre de la jueva i musulmana. En el cas de la Barcelona del segle XIV hem de parlar fonamentalment d'una important i activa minoria jueva que va convertir-se en el boc expiatori de les contradiccions socials i les inseguretats desfermades a finals de segle per l'esclat de la crisi. Així, l'agost de 1391 va produir-se l'assalt al call jueu de la ciutat i una gran matança de jueus. Això ja anava bé a les autoritats i unes víctimes innocents van convertir-se en la coartada política sobre la qual mantenir l'ordre establert. És cert que els assaltants més significats van ser esquarterats vius en la plaça pública, un càstig exemplaritzant, però no va anar-se més enllà a la recerca dels veritables orígens dels saqueigs i de qui s'havia beneficiat d'aquests.

6. Aquest regne absolut de la religió catòlica també afectava a la vida de les dones. Com era la vida d'una dona barcelonina? La integritat d'una noble es conservava més que la dona d'un artesà, per exemple? Quina diferència hi havia entre la vida d'una dona de ciutat amb la que residia als pobles petits, sota la dura mà dels senyors feudals?

És prou conegut que el paper que el cristianisme culturalment hegemònic reservava per a la dona medieval era el de submissió al marit, dedicació a la vida domèstica i ser mare. Tanmateix, aquesta lectura és restrictiva en apropar-nos a una gran ciutat com la Barcelona del segle XIV i podem trobar dones jugant papers molt diferents en la societat. Per exemple, trobem grans dones amb un important paper en la vida pública com ara Elisenda de Montcada, la quarta esposa de Jaume II el Just i fundadora del Monestir de Pedralbes. Per tant, la ciutat suposa una certa avantguarda cultural respecte de les dones, les quals troben un ambient menys angoixant i submís que en el món rural. Això sí, sempre sota el jou de l'estratificació social pròpia d'una societat d'Antic Règim. La gran diferència amb el món rural és que allà la dona no només era esposa i procreadora, sinó també una força de treball més a emprar en el camp quan era necessari i de cost zero. En canvi, a les ciutats podem documentar els primers treballs assalariats femenins.

7. Crec que no es pot parlar del s.XIV sense esmentar la Pesta Bubònica, com es va viure aquesta malaltia a Catalunya? I més concretament, al nucli urbà de Barcelona?

Aquesta epidèmia va causar una gran mortaldat a Europa. Tot i que no podem disposar de xifres exactes, es calcula que en molt poc temps va morir entre un quart i un terç de la població europea. També Catalunya va experimentar una gran mortaldat, principalment entre els sectors populars de les ciutats i els pagesos pobres, i el nombre d'habitants del Principat va reduir-se gairebé en una tercera part. Per exemple, en el cas de la ciutat de Barcelona: cap a 1340 la capital comptava amb uns 40.000 habitants, mentre que a mitjans del segle XV la xifra s'havia reduït fins a 20.000, és a dir, la ciutat de Barcelona havia perdut el 50% dels seus habitants en només un segle. En conseqüència, la pesta va quedar gravada a foc en el pensament cristià i perduraria en l'imaginari durant segles sota la forma d'una amenaça mortal, tant en dibuixos i gravats com en pintures o escultures. Per tant, estem davant d'un drama humà absolut.

8. Estic realitzant també un paral·lelisme amb la novel·la “L'Església del Mar” d'Ildefonso Falcones i la realitat. La novel·la explica la història d'un camperol que escapa del seu senyor feudal cap a la ciutat de Barcelona, aquesta situació va ocórrer de manera sovint a la realitat? També es parla de la “carta de residència” que s'obtenia al residir un any a la ciutat comtal, també és una dada verídica?

El que explica Falcones en la seva novel·la és tot verídic, però mai ho podem confondre amb la realitat general. Fugir del senyor feudal ni era fàcil ni estava ben vist socialment. Segons la cultura cristiana hegemònica tothom jugava un paper en la societat de l'Antic Règim, la famosa piràmide feudal, i aquest ordre venia donat per la voluntat de Déu. És a dir, els oprimits no tenien dret a revoltar-se contra la injustícia perquè estaven oposant-se a la voluntat divina que els havia reservat aquest paper en el món terrenal. I el control social ja se'n cuidava de fer perdurar aquesta situació. Per tant, el cas de fugides cap a la llibertat són més aviat escassos.

Respecte de les cartes de residència, eren un instrument per censar la població i que aquesta pagués impostos al municipi.

9. En quant a la construcció, Santa Maria del Mar és una Basílica que mostra al món molts trets característics del Gòtic català, que va ser totalment diferent al Gòtic de la resta de la Península Ibèrica o de la resta d'Europa. Per què el Gòtic català va ser tant diferent?

En realitat, si bé l'art gòtic és el primer art pròpiament europeu, aquest presenta grans diferències territorials o nacionals. En el cas català, el gòtic és el nostre art nacional per excel·lència i amb una personalitat pròpia indubtable. Per què? És difícil de trobar una única explicació satisfactòria, però segurament això és així perquè respon a un període irrepetible de la nostra història. El segle XIV a Barcelona conjuga la crisi amb l'esplendor i això es reflecteix en l'art ineludiblement. La preocupació per crear espais unitaris i diàfans, de cercar l'equilibri i l'harmonia respon a les necessitats de la societat del moment, com tot art.

10. Com a historiador, pot donar una breu descripció del que va significar la construcció de la església de Santa Maria del Mar per a Barcelona? Si coneix alguna dada curiosa relacionada amb la construcció o la vida de la ciutat durant aquella època estaria encantada de que la pogués compartir.

La construcció de Santa Maria del Mar és, sense cap mena de dubte, el millor testimoni de la Barcelona medieval i la seva cultura. La seva majestuositat serena encara avui continua intacta, tot combinant la sobrietat i la racionalitat del gòtic català. És el millor exemple d'un temps d'esplendor ciutadà: l'harmonia de les proporcions, la simplicitat de l'estructura i l'absència d'ornamentacions supèrflues... És un edifici irrepetible i simbòlic. Una icona nacional que sovint s'oblida amb massa facilitat.

Pensa que els pobres vivien en edificis minúsculs situats en carrers estrets i insalubres, que molts mariners residien en cases amb un únic espai que servia per a totes les funcions domèstiques, hi havia ciutadans que es veien obligats a viure en

locals comercials perquè no podien permetre's pagar una habitació, els rellogats en aquests espais minúsculs eren habituals, es podia arribar a donar el cas de compartir el llit amb els familiars i amb rellogats si era necessari... viure no era gens fàcil, i en aquest context, quin impacte havia de causar en els barcelonins passar per davant de Santa Maria: immensa, diàfana, única. I és que la religió era l'eix del món medieval i Santa Maria del Mar el refugi d'un poble en temps de crisi.

4.7 REALITZACIÓ DEL DOCUMENT AUDIVISUAL INTRODUCTORI

Com ja he esmentat al principi d'aquest treball, m'ha agradat realitzar una introducció lluny del habitual. Per tal de fer-ho d'una manera més dinàmica i menys avorrida, vaig decidir sintetitzar tot aquest document en un petit vídeo introductori, el qual té com a principal objectiu situar al lector dins de l'època i el lloc treballats.

I, per tal de no deixar de costat a la novel·la que acompanya el treball, "L'Església del Mar", s'han realitzat una sèrie de dibuixos inèdits (realitzats per una amiga, Marta Montaña, la qual em va ajudar moltíssim amb la seva aportació) que resumeixen la història fictícia ambientada en Santa Maria del Mar.

Per a la seva realització he utilitzat el programa Pinnacle Studio 16, de l'empresa Pinnacle Systems.

CONCLUSIONS

Abans de realitzar aquest treball, em vaig plantejar una sèrie d'objectius que amb menys o més dificultat, he anat aconseguint. He descobert els aspectes generals del Estil Gòtic, però també he arribat a conèixer els trets característics de l'estil a cadascun

dels països on va predominar durant la Baixa Edat Mitjana, tal i com hem vist en aquest document.

A l'investigar sobre el context històric de la Barcelona del S.XIV, quan Santa Maria es va construir, m'he adonat per què va ser un edifici de tanta importància per als barcelonins, ja que representava la unió i prosperitat del poble obrer, un fet inèdit fins aquell moment. Potser per aquesta raó els ciutadans de Barcelona d'avui dia parlen amb tant orgull quan els preguntes per "l'altra catedral", per Santa Maria del Mar.

Però deixant a part el valor personal, gràcies a aquest treball també he pogut descobrir la seva gran importància artística dins el Gòtic Català, analitzant els trets més característics de les seves façanes o l'interior. No obstant, i a diferència del que jo podia suposar abans de realitzar aquest treball, la Basílica ha patit nombroses modificacions i restauracions des de la seva construcció que, tot i que realitzades amb intenció de preservar-la el màxim, han modificat el seu aspecte inicial, el qual m'ha sorprès molt, ja que elements com les gàrgoles, que a primera vista semblen originals, no tenen una antiguitat superior a cinc anys. Però, un cop coneixes més a fons el procés de construcció i manteniment d'un edifici d'aquestes característiques, t'adones que és inevitable.

I per últim però no menys important, em vaig plantejar fer un paral·lelisme amb el llibre "L'Església del Mar", d'Ildefonso Falcones i la realitat pel que fa a la construcció del edifici. Al realitzar aquesta comparativa, em vaig adonar de la dificultat de l'autor a l'hora de posar al lector a la pell dels barcelonins del S.XIV, sense caure en el tòpic de l'avorriment de les novel·les històriques, ja que ha barrejat magníficament cultura i història amb un fil conductor que no permet avorrir-se en cap moment.

Com a conclusió final, m'agradaria destacar que ha sigut un treball on s'ha intentat expressar i justificar la importància de Santa Maria del Mar dins de la ciutat de Barcelona que, degut al gran significat emocional que comporta la seva construcció i manteniment, per a molts és superior a la de la mateixa Catedral de Barcelona.

EXPERIÈNCIA PERSONAL I AGRAIMENTS

Després de mesos d'esforç i dedicació per fi puc dir que he acabat el Treball de Recerca. A l'hora d'analitzar-ho, però, no tot ha sigut un camí de roses.

En primer moment, se'm va presentar una dificultat clara: el tema era maco i personalment m'agrada moltíssim, però no vaig saber com enfocar-ho fins que no vaig començar a treballar en ell. Aquesta seria una dificultat que en realitat m'ha ajudat a conèixer gairebé tots els aspectes del tema tractat, però no és ni molt menys la única. Personalment, crec que els treballs històrics tenen un problema: no pots ser creatiu en cap aspecte, perquè la història és com és i per tant, quan et trobes que un fet no està prou documentat, has de buscar informació de tots els llocs possibles fins arribar a la resposta (així que, en definitiva, ha resultat una dificultat amb ensenyança inclosa). En quant als objectius, els he complert tots (ara ja sabia determinar quina és la diferència entre el Gòtic francès o italià, o quins són els trets arquitectònics principals de Santa Maria del Mar), tot i que no de la manera esperada. Tal i com he dit abans, no he pogut acabar d'estructurar el meu treball fins que no l'he acabat, però això només pot voler dir una cosa: que he acabat aprenent moltes coses amb aquesta feina. Conforme anava investigant informació d'un lloc i d'un altre, em vaig anar adonant que era millor enfocar-ho d'una altra manera, segons anava coneixent més.

En quant al Treball de Camp, ha resultat un repte per a mi. Normalment, els treballs que hem realitzat al llarg de la nostra vida s'han limitat a ser tractats als llibres i a la xarxa, però mai a sortir al carrer en busca d'informació, fotografies i entrevistes. Aquest treball, doncs, m'ha ensenyat a saber trobar la informació necessària en el lloc i moment adequats. En definitiva, tinc la sensació de que allò après ens servirà en un futur, i sobretot, de que l'esforç sempre té la seva recompensa.

Per últim, m'agradaria agrair a tota la gent que directa o indirectament ha col·laborat en aquest treball. Des de la meva família, que ha hagut de suportar moments d'autèntic estrès fins a la meva tutora, que sempre ha estat allà quan l'he necessitat i, no ho neguem, també ha hagut d'aguantar moments de nerviosisme.

No obstant, tampoc em puc oblidar de cada persona que ha aportat el seu gra de sorra a aquesta feina: els dos entrevistats (el senyor Moreno i la senyoreta Roca), sense els quals hagués estat impossible enfocar de manera correcta el treball de camp i una altra persona, que tot i que la seva col·laboració va ser fa ja molt de temps, va ser la impulsora de que em decidís per aquest tema: moltes gràcies a la professora Roser Mas, que un dia em va proposar llegir-me *L'Església del Mar*, un llibre que, segons les seves paraules, "m'agradaria moltíssim". Quina raó, Roser!

LLISTA DE REFERÈNCIA DE LES FOTOGRAFIES

	Descripció	Font	Autor
1	Típic guerrer víking	http://meyouucn./08/insight-into-danish-culture-viking.html	No especificat
5	Conquestes Jaume I	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2012/02/08/jaume-i-el-conqueridor/	No especificat
6	Corts Catalanes	http://1.bp.blogspot.com/-5_B2ByHVcWc/TtOza_zk60I/AAAAAAAAAC-8/zOycptzO1GE/s1600/1_Furs%2Bd%2527_.jpg	No especificat
3	Catalunya Vella i Nova	http://www.slideshare.net/histgeo345/els-orgens-de-catalunya-6644646	No especificat
2	Divisió en estaments	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/17/la-societat-feudal-els-estaments/	No especificat
31	Ildefonso Falcones	http://noticias.terra.es/2012/gente-y-cultura/1010/fotos-media/ildefonso-falcones-anuncia-nueva-novela-para-el-primer-trimestre-de-2013\$304x228.jpg	Europa Press
50	Vicente Moreno	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/autor/	Vicente Moreno
43	Interior Biblioteca Arús BCN	http://3.bp.blogspot.com/-zxQq_POFOOI/TtkRFYgJKbl/AAAAAAAAADP4/5cqnvVinPVQ/s400/ar%25C3%25BAss.jpg	No especificat
33 a 42	Diferents visites realitzades	Fotografies pròpies	Autor del treball
7	Estructura d'un monestir	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/10/22/els-monestirs-a-l%E2%80%99edat-mitjana/	No especificat
32	Mapa BCN visites realitzades	http://www.mapapel.com/map/barrio-gotico-de-barcelona/	Mapapel.com
8	Mapa croades	http://www.educa.madrid.org/web/ies.mariademolina.madrid/	Monjos del monestir de Cluny (s.XIV)
14	Comerç BCN medieval	http://blocs.xtec.cat/lanostrahistoria/files/2011/04/comermed1.jpg	No especificat
10	Cúpula i Planta de Creu Llatina	http://1.bp.blogspot.com/_qzWQKXzKOTY/S1xieBNtC_I/AAAAAAAAAiM/-GjYjcgUt8A/s400/c%3%BApula.jpg	No especificat
13	Façana principal S. De	http://www.viaje.info/wp-content/uploads/2009/07/catedral-santiago-de-compostella.jpg	Viaje.info

	Compostela		
44 a 46	Visita MUHBA	Fotografies pròpies	Autor del treball
19	Detall Traceria	http://es.wikipedia.org/wiki/Claustro_de_Pamplona	Viquipèdia
4	Jaume I	http://es.wikipedia.org/wiki/Jaime_I_de_Arag%C3%B3n	Manuel Aguirre y Monsalbe
24	Façana SMM. Fossar de les Moreres	http://ca.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Mar	Església Santa Maria del Mar
21	Portalada reial Chartres	http://3.bp.blogspot.com/_sD9yQTE5OZQ/IAAAAAAAAAADfA/8xH2K1yBm-8/s400/chartres.jpg	Catedral de Chartres
16	Esquema Catedral Gòtica	VV.AA, "Història de l'Art. Llibre de l'alumne. Adaptat a les noves PAU. Segon Curs, Batxillerat.", Ed. Vicens Vives, Barcelona, 2010	Vicens Vives
23	Façana principal SMM	http://ca.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Mar	Església Santa Maria del Mar
30	Restauració SMM	http://www10.gencat.cat/[...]/2011/10518restauracidesantamariadelmar.jsp	Generalitat de Catalunya
11	Esquema Església Romànica	VV.AA, "Història de l'Art. Llibre de l'alumne. Adaptat a les noves PAU. Segon Curs, Batxillerat.", Ed. Vicens Vives, Barcelona, 2010	Vicens Vives
22	Placa SMM	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/%E2%80%99esglesia-de-santa-maria-del-mar-de-barcelona/	Església Santa Maria del Mar
26	Planta SMM	http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2012/01/11/%E2%80%99esglesia-de-santa-maria-del-mar-de-barcelona/	Sàpiens.cat
25	Porta SMM Born	http://ca.wikipedia.org/wiki/Santa_Maria_del_Mar	Església Santa Maria del Mar
27	Relació Simètrica Lateral	http://wiki.ead.pucv.cl/index.php/Santa_Maria_del_Mar_Presentacion_2012	Costanza Limaza Campos
28 i 29	SMM abans G.Civil	http://www.urbanity.es/foro/viajes-ciudades-y-naturaleza-cat/11447-basilica-de-santa-maria-del-mar-barcelona.html	Monogràfic 1940
17	Planta Catedral Gòtica	http://www.slideshare.net/ainhoagutierrez29/0-ha-10-art-gotic-2	Slideshare.net

LA CATEDRAL DEL MAR

20	Rosassa SMM	http://www.xn--espaescultura-tnb.es/[...]iglesia_santa_maria_del_mar_barcelona2_t0801608.jpg_1306973099.jpg	Església Santa Maria del Mar
9	Escultura Romànica (monestir Silos)	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Silos-Duda.jpg	Monestir de Silos
15	Catedral de Zamora	http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Zamora	Catedral de Zamora
48 49	Excursió al B. Gòtic	Fotografies pròpies	Autor del treball
47	Excursió al B. Gòtic	Mapa entregat pel professorat	C. Immaculada Concepció
18	Reportatge Maçoneria	CORRAL, José Luis: "Los constructores de Catedrales", dins "Historia, by National Geographic". Núm 102. Barcelona, 2012.	AKG

BIBLIOGRAFIA

- VV.AA, "Diccionari de la arquitectura", Secretaria de la CIRIT, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1990.
- VV.AA, "Visual Encyclopedia of Art: Gótico", Ed. Scala, RU, 2009.
- CORRAL, José Luis: "Los constructores de Catedrales", dins "Historia, by National Geographic". Núm 102. Barcelona, 2012.
- "HISTORIA Y ARTE: Arte Gótico" dins <http://www.historiayarte.net/a-arte-gótico.html>
- BANGO TORUIISO, ISIDRO: "El arte de la Alta Edad Media". Ed. Anaya, Madrid, 1989.
- CASTELNUOVO, Enrico i GIUSEPPE, Sergi: "Arte e Historia en la Edad Media: Volumen I: Tiempos, espacios, instituciones", Ed. AKAL, Madrid, 2009.
- BORRÁS, Gonzalo M., "El arte Gótico", Ed. Anaya, Madrid, 1990.
- "Vikingos: el terror del norte" dins <http://historiantigua.ablog.com/vikingos-feroces-norte-319620>
- "Invasión musulmana" dins <http://webs.ono.com/camoncondes>
- "El desenvolupament de l'Edat Mitjana" dins <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/26/el-desenvolupant-urba-a-la-edat-mitjana>
- "El naixement de la Corona d'Aragó" dins <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/022/el-naixement-de-la-corona-d-arago>
- "La vida de Jaume I" dins <http://histotube.blogspot.com/search/label/Història%20Medieval>
- SUREDA, Joan: "Història Universal de l'Art: L'edat Mitjana: Romànic i Gòtic", Ed. Planeta, Barcelona, 1988.
- VV.AA, "Grans Monuments Romànics i Gòtics", Ed. Especial "La Caixa", Barcelona, 1977.

- VV.AA, "Ciències socials, geografia i història: Socials, 2n ESO", Ed. Barcanova, Barcelona, 2008.
- FALCONES, Ildfonso: "La Catedral del Mar", Ed. DeBols!llo, Barcelona, 2006.
- CARTERON, Stéphane: "Tombs pel barri Gòtic", Ed. Especial Ajuntament de Barcelona, 2010.
- VV.AA, "Gran Enciclopèdia Catalana", Ed. 62, 1968.
- VV.AA, "Història de l'Art. Llibre de l'alumne. Adaptat a les noves PAU. Segon Curs, Batxillerat.", Ed. Vicens Vives, Barcelona, 2010.